

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Daniel Pikk

**NOORE LAPSEVANEMA ARUSAAM PEREKONNAST
KUI KOOSELU VORMIST JA OMAPOOLSE PANUSE
VAJALIKKUSEST PEREKONNA TOIMIMISEKS**

Lõputöö

Juhendaja: Anu Aunapuu

2014

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Perekond kui ühiskonna üks tähtsamaid institutsioone.....	7
1.1. Perekonna määratlus	7
1.2. Peremudelid.....	8
1.2.1. Üksikvanem.....	10
1.2.2. Abielu ja vabaabielu.....	12
1.3. Pereliikmete panus perekonda.....	14
1.4. Sotsiaalsed oskused	16
1.5. Pereliikmete panus laste kasvatamisse.....	19
1.6. Konflikti mõju perekonnas.....	24
2. Uurimus noore lapsevanema arusaamast perekonnast ja tema omapoolsest panusest perekonna toimimisse MTÜ Caritas Eesti näitel	27
2.1. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	27
2.2. Uurimuse läbiviimine ja valimi kirjeldus.....	27
2.3. Uurimistulemuste analüüs	29
2.3.1. Lapsevanemaks ettevalmistumine ja selleks saamine.....	29

2.3.2. Suhte olulisus ja iseseisvus	33
2.3.3. Toimetulek	38
2.3.4. Konflikt	42
2.3.5. Vajadus haridusele ja tööle	46
2.4. Arutelu ja ettepanekud	49
Kokkuvõte	53
Viidatud allikad	55
Lisa 1 Intervjuu küsimused lapsevanemale.....	59
Summary	61

SISSEJUHATUS

Sotsiaaltöö korraldus on seotud inimese toimetulekuga alates sünnist kuni surmani. Sinna sisse mahub nii lapsevanemaks saamine, kui ka perekonnana toimimine, mis saab alguse lapsepõlvest, kus omandatakse eluks vajalikud esmased teadmised, kogemused ja tõekspidamised.

Lääne-Euroopa heaoluriigid liiguvad individuaalse ja privatiseeritud üksikindviidide ühiskonna suunas. See tähendab, et senised harjumuspärased inimeste vahelised sotsiaalsed sidemed nõrgenevad ja teisenevad ning seda ka perekonna tasandil. (Kuurme 2003: 14) Üheks perekonnaga toimunud muutuseks on kooseluvormide mitmekesistumine. Registreeritud abielu kõrvale on tekkinud alternatiivsed kooseluvormid eesotsas vabaabielu, ühe vanemaga, lahutanute, laiendatud ja homoperekonnaga.

Lähisuhe on inimese elus üks tähtsamaid koostisosi, kuid tihti sisenetakse sellesse ilma eelneva põhjaliku ettevalmistuseta. Sageli puudub lähisuhtel ka pikemaajaline eesmärk. Lähisuhte tulevik jäetakse nõ saatuse hooleks. Lähisuhtesse sisenedes ei piiritleta, mis on suhte eesmärk ning millistel alustel ja millisel põhimõttel see toimib. (Kontus 2010:7)

Käesoleva lõputöö probleem sõnastati küsimusena: Kuidas tõlgendavad ja mõistavad noored lapsevanemad perekonda ja omapoolset panustamist selle toimimisse? Perekonda käsitletakse traditsioonilise heteroseksuaalse abielu ja vabaabielu kontekstis.

Töö eesmärgiks on saada ülevaade noore lapsevanema arusaamast perekonnast ja leida, milles näeb ta oma poolset panustamist perekonna toimimisse.

Ülevaate olulisus seisneb teada saamises noore enda valmisolekust perekonna loomiseks ja hoidmiseks jätkusuutliku institutsioonina ning seda pärssivatest teguritest, et mõista noore toimetuleku raskusi perekonnana ja osata kaasaadata omapoolse panusena ettepanekute näol noorele iseseisva jätkusuutlikuks perekonnana toimimiseks.

Uurimiseesmärgist lähtuvalt on tõstatatud uurimisküsimused:

- Millest sõltub perekonna koostoimimine?
- Milline on noore inimese valmisolek ja ettevalmistus perekonna loomiseks?
- Milline mõju on konfliktil perekonna jätkusuutlikkusele?
- Kuidas saab noor aru hariduse ja töö omavahelisest seosest?

Eesmärgist lähtuvalt püstitati uurimisülesanded:

- Tutvuda vastavasisulise kirjandusega ning koostada teoreetilise osa raamistik.
- Uurimismetoodika väljatöötamine.
- Intervjuude küsimustike koostamine, respondentide leidmine.
- Saadud andmete transkribeerimine ning analüüs.
- Analüüsi tulemuste esitamine koos järelduste ja ettepanekutega.

Uurimistöö läbiviimiseks on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit. Sihtgrupi valimi, moodustavad MTÜ Caritas Eesti (edaspidi Caritas) lapsevanemad – emad. Andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuudega ajavahemikus 20.03 – 04.04.2014.

Käesolev uurimustöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis antakse teoreetiline ülevaade perekonnast, selle tähtsusest, koostoimisest ja seda pärssivatest teguritest. Teises peatükis selgitatakse uurimiseesmärki; kirjeldatakse valimit, uurimismeetodit, teostatakse analüüs ning nende põhjal koostatakse järeldused ja lahendusettepanekud.

Uurimistöös on kasutatud nii eesti- kui võõrkeelset kirjandust raamatute näol. Interneti vahendusel on kasutatud Eesti Vabariigi seadusi Riigi Teataja elektroonilisest väljaandest.

Töö on vormistatud Tartu Ülikooli Pärnu kolledži üliõpilaste kirjalike tööde koostamise metoodilise juhendi järgi.

Leibkond - leibkonna moodustavad ühises eluruumis elavad inimesed, kes jagavad toidu- ja raharessurse. Erinevalt perekonnast võib leibkond olla ka üksikisik (Eesti Statistika... 2014).

Noor - noorsootöö seaduse kohaselt on noor kuni kahekümne kuue aastane füüsiline isik (Noorsootöö... 2010).

Perekond - ühises majapidamises elavad ja ühist sissetulekut kasutavad ja/või ühiselt lapsi kasvatavad isikud moodustavad perekonna sõltumata nende juriidilistest abielulistest ning vanemlikest suhetest (Perekond ja... 2014).

Toimetulek - isiku või perekonna füüsilist või psühhosotsiaalset võimet igapäevases elus toime tulla (Sotsiaalhoolekande... 1995).

1. PEREKOND KUI ÜHISKONNA ÜKS TÄHTSAMAI INSTITUTSIOONE

1.1. Perekonna määratlus

Perekond on riigi, kui ühiskonna üks tähtsamaid institutsioone, mida seostatakse kõige sagedamini inimeste grupiga, kes on omavahel seotud veresuguluse, abielu või adopteerimise faktiga (Kutsar 2003: 38).

Mitmed sõnad nagu perekond, riik, abielu, abikaasad, kooselu, rahvas, lapsed, vanemad on omavahel seotud tervikuks, kui leida seoseid selgitamaks perekonna olulisust ja vajalikkust riigi, eksisteerimise võimalikkusest. Riigil, kui organisatsioonil on kolm tunnust: territoorium; rahvas; avaliku võimu organisatsioon (Liventaal 1999: 10).

Eelnevast järeldub, et riigi olemasoluks on vajalik rahva olemasolu, püsima jäämine ning arvuline kasvamine. Rahvas koosneb inimestest, kes elavad konkreetse riigi territooriumil, nt Eestis, ning on Eesti Vabariigi põhiseaduse § 27 kohaselt riigi kaitse all. Samas paragrahvis on kirjas abikaasade võrdõiguslikkus ning vanemate õigused ja kohustused kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest. (Eesti Vabariigi... 1992)

Abikaasad on osa rahvast, kes perekonnaseaduse kohaselt § 1 on loonud liidu abielu näol, mis on sõlmitud mehe ja naise vahel (Perekonnaseadus 2009). Perekonnaseaduse kommenteeritud väljaandes on selgitatud, et Eesti seadusandlus ei anna abielu legaaldefiniitsiooni. Abieluks nimetatakse perekonna loomise eesmärgil mehe ja naise vahel sõlmitud vabatahtlikku ja võrdõiguslikku liitu. (Turkin 2007: 10)

Perekonnaseadus avab perekonna mõiste läbi erinevate institutsioonide nagu abielu, vanemate õigused ja kohustused, ülalpidamiskohustused jms. Otsest perekonna mõistet seadusest ei leia. (Perekond ja... 2014)

Eelnenust lähtub, et perekonna moodustamisel ei oma kooseluvorm olulist tähtsust ning perekond ja kooselu ei saa tänapäeval algust abielu registreerimisest. Põhjuseks võib tuua ühiskonnas leiduvate võimaluste avarumise, üldise haridustee pikenemise, töökoha leidmise ja karjääri. Ka võimaldab rasestumisvastaste vahendite laialdane kättesaadavus elada aktiivset suguelu ilma abiellumata, mida toetab avaliku arvamuse salliv suhtumine üksielamisse ja vallasiste seksuaalsuhetesse. See kõik võibki tingida olukorra, kus abiellumise tingimus perekonna loomisel on kaotamas ühiskonnas tähtsust. (Kutsar 2002: 38)

Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse § 10 sätestab, et perekonnaseis ei sea lastele takistusi abi ja hoolduse saamisel. Ei ole oluline, kas laps on sündinud registreeritud või registreerimata abielust (Eesti Vabariigi... 1992). Ühelt poolt lasteõigused ning teiselt poolt vanemate kohustused. Väikeste laste õigustest kujunevad kunagi täiskasvanute kohustused. Kuna kohustuste täitmine on alati raskem kui õiguste kasutamine, siis võib aru saada, miks omavad lapsed tänapäeval rohkem õigusi kui kohustusi. (Paloheimo 2002: 26)

1.2. Peremudelid

Kõigist sotsiaalsetest institutsioonidest on abielu see, millel on ajalooliselt ja kultuuriliselt kõige enam erinevaid vorme. Läänelik ideaal romantilisest armastusest, millele järgneb abielu ja traditsiooniline perekond, pole kindlasti mitte ainus viis, kuidas ühiskond soojätkamist reguleerib. Traditsiooniline kahe vanema ja lastega perekond moodustab nüüdseks leibkondadest vähemuse. (Butterworth, Harris 2002: 333)

Enamus, kes on abielus või elavad vabaabielu vormis, tunnistavad peamiseks peremudeliks tuumikperekonda (Settles jt 1999: 85). Vanusest sõltumata kõige üldisemalt nähakse ideaalse perekonnatüübina tuumperekonda, mis koosneb mehest ja naisest, kas siis abielus või vabaabielus ja lastest. Ideaalne laste arv peres varieerub 2-5 lapseni. (Kutsar 2002: 89)

On vähenenud abielude osakaal ning järjest enam paare elab vabas kooselus. Paarisuhteid iseloomustab ka kõrge lahutuse määr, mistõttu üha rohkem lapsi elab nn taasloodud peredes (Laste ja perede... 2011: 11).

Eestis leiduvad peremudelid/kooselutüübid võib jagada alljärgnevalt (Niiberg 2010: 41):

- Traditsiooniline ühe leivateenijaga peremudel: enamasti perekonnas liidri kohal oleva mehe kohustus katta kulutused perekonna säilimise ja toimetuleku tarvis. Kadus Eestist pärast Teist maailmasõda. Seda üritati taaselustada 1990. aastatel, kuigi ebaõnnestunult, kuna kõik välised stiimulid abielu sõlmimiseks ja säilitamiseks on tähtsuse kaotanud.
- Vabaabielu: paarisuhe, mis on ametlikult registreerimata, kuid mis on loodud vabatahtliku ja usaldusliku liiduna. Siin on raske hinnata, mis hetkest muutub kooselu vabaabieluks.
- Korduvabielu: kooselu suhte vorm, mis on moodustatud lahutatud inimeste taas abiellumisest, kas siis uue või endise partneriga. Keerukas vorm, kuna võib moodustada kärgpere. Mõiste „meie“ teisene tähenduse tekkimine.
- Üksikvanema pere: perekonna toimetuleku eest vastutav üks lapsevanem, kelleks on enamasti ema. Eestis viimasel ajal saanud tõusvaks trendiks, mis ei ole veel oma tippu saavutanud.
- Eraldi elavate kaaslaste pere: distantsiliselt teineteisest eemalelavad paarisuhte partnerid. Põhiliselt karjäärile pühendunud inimeste kooseluks kõige sobilikum vorm, mida rahvasuus kutsutakse ka „visiitabieluks“.
- Mitme põlvkonnaga pere: perekond, mille leibkonnas on enam kui kaks põlve. Eesti taasiseseisvumise eel olev traditsiooniline kooselu vorm, mis on paarikümne iseseisvus aastaga tunduvalt vähenenud.
- Täiskasvanud lastega pere: perekond, kus lapsed on saanud täiskasvanuks, kuid ei ole lahkunud perekonnast ning alustanud iseseisvat elu. Enamasti raskused iseseisvast majanduslikust toimetulekust tingituna.
- Lasteta paar: erinevatel põhjustel lasteta kooselu vorm. Karjääri tegevatele inimestele, samuti meditsiiniliselt põhjendatult viljatud, või elu nautlevad partnerid.

- Traditsiooniline pere: kahe vanemaga ning neist põlvnenud lastega perekond. Pikemat aega tunnustatud kooselu paarisuhte vorm, mis moodustab tuumikperekonna, milles on enam kui kaks last. Eestis on selline mudel traditsiooniliselt enam levinud.

Healuriigid, ka Eesti, liiguvad individuaalse ja privatiseeritud üksikindiviidide ühiskonna suunas. See tähendab, et senised harjumuspärased inimeste vahelised sotsiaalsed sidemed nõrgenevad ja teisenevad ning seda ka perekonna tasandil. Registreeritud abielu kõrvale on tekkinud alternatiivsed kooseluvormid ning lahutuste arv tõuseb iga aastaga. (Kontus 2010: 2)

1.2.1. Üksikvanem

Väljundil üksikema on negatiivne varjund. Epiteel üksik peidab endas nähtamatut sõna vaene. Vaene tähendades ilma rahata aga ka vaene sotsiaalselt, kultuuriliselt, intellektuaalselt. Vaese ja rikka elu vahelist eraldusjoont ei saa tõmmata peamiselt selle järgi, kas inimene on abielus või mitte. Elukvaliteedi puhul mängib suuremat rolli terve hulk teisi faktoreid. Kas lapsed tunnevad ennast hästi; kas sul on sõpru ja meelepärane töö- ja nii edasi. (Niiberg 2008: 318)

On neid üksikemasid, kes on üksi tunduvalt edukamad, sest olles suhtes elukaaslasega keda tuleb sundida, lükata või vedada igapäevaselt, on takistavaks teguriks jõudmaks püstitatud eesmärgini. Feministlik liikumine on andnud rollide muutmisele perekonnas teised tähendused. Rollide osakaal on muutunud partnerite vahel või täielikult ülevõetud. Naised võivad tegeleda eneseteostusega ning mehed panustavad lastekasvatamisse. (Walsh 2012: 16)

Üksikvanem tähendab Eestis oludes enamasti üksikema (Hansson 2009: 55). Üksikemad on raskustele vaatamata toimetulevad, sest nad on selleks sunnitud. Enamik üksikemasid on soovinud elada õnnelikus, harmoonilises ja rikastavas abielus koos oma laste isaga. Pereisa puudumine on üksikema pere laste ja ka ema jaoks nii psühholoogiliseks kui majanduslikuks kaotuseks. Selle tulemusena võib muutuda nii ema kui lapse sotsiaalne tugivõrgustik. Nad võivad kaotada häid naabreid ja ka endisi koolisõpru. Lahus elavate vanemate vaheline konflikt kestab tihti ka pärast

abielulahutust, mis võib omakorda kahjulikult mõjuda lapse elukäigule. (Niiberg 2008: 319)

Ülo Vooglaid on õpitud abitusega seletanud vaesuse talumist: „Vaesus on harimatuse tagajärg“ (Kidron 2007: 87). Haridus on oluline ning seda võimalust kasutades suureneb naistel konkurentsieelis meestega võrreldes. Ove Korsgaard on esitanud järgmised põhjendused, miks haridus ja koolitus mängivad üha olulisemat rolli nii inimesele, ettevõttele kui rahvusele/riigile (Märja jt 2003: 209):

- Haritud inimesel on paremad väljavaated tööjõuturul kogu eluea vältel.
- Ettevõttele on globaalse turu tingimustes kompetentne tööjõud toimetuleku võtmeteguriks.
- Riigile on intensiivistunud rahvusvahelise võidujooksu tingimustes haritud elanikkond ellujäämise eelduseks.

Eneseteostus läbi hariduse omandamise on viinud olukorrani, kus naiste poolt omandatud kõrgharidus ületab kahekordselt meeste kõrgharidus taset. Soov olla meestega konkurentsivõimelisem tekitab haritud naiste liialt suure osakaalu kes ei leia endale Eestis rakendust ning see tõttu lahkuvad teise riiki oma teadmistele ja oskustele väljundit otsima. Naised soovivad olla meestega võrdsed nii perekonnas kui ka väljaspool seda, nii ühiskondlikus tegevuses ja eelkõige tööelus. Majanduslikud ja demograafilised suundumused mõjutavad tõusu üksikvanema pere soodsamaks tekkeks, mis ei pea tähendama veel probleemi või seadma olukorda vaatluse alla. (Yarber, Sharp 2010: 3)

Naiste positsioon on käesoleval ajal suuresti paranenud. Nad ei ole enam majanduslikult sõltuvad kui varem. Pole enam vaja mitterahuldavas suhtes kannatada. Üksikvanema elamine on muutunud võimalikuks, kuna majanduslikud eeldused iseseisvaks eluks on olemas. Naiste ja meeste rollid pereelus on muutud võrdsemaks. Pole enam nii selgeid naiste ja meeste töid, kodu ja laste hoidmise eest vastutatakse sageli üheskoos. Just nooremad põlvkonnad on selles suhtes teenäitajad. (Myllärniemi 2010: 34)

EMOR uuringu põhjal on naised üldiselt õnnelikumad, kui nad pühendavad end perele, mitte tööle. Väitega nõustus 71% Eesti elanikkonnast ja isa kohustus oma pere ja laste

ees on eelkõige pakkuda majanduslikku kindlust. Väitega nõustus 86% Eesti elanikkonnast. EMOR uuringu põhjal ei ole eestlaste ühe põlvkonna vältel suurt muutust rollide jaotamises, kuid rolli vahetus või -hägusus on endiselt muutuv. (Perede elukvaliteedi... 2008)

Üksikvanem võib olla teismeeas materiaalselt heaolu mitteomav või siis keskeale lähenev karjääriinimene, kes on oma tuleviku toimetulekuks kindlustanud. Mõlemad on peale esmasünnitust noored vanemad, kellel puuduvad teadmised ja kogemused erinevates olukordades toime tulle lapse kasvatamisel. (Walsh 2012: 128)

Üksikvanemana võib tekkida hingeline üksildustunne, kuna kaaslane on vähendanud panust koos loodud perekonnale. Seda võib tunda igal hetkel, olgu see siis puhkeajal või vaimselt kurnaval momendil lapsega toimetulekul. (Saarna 2011: 175)

1.2.2. Abielu ja vabaabielu

Paljude inimeste jaoks on abielu eesmärk, mille poole peab koos elades püüdlema. Abielu annab paljudele turvatunde ja määrab kuuluvuse kindlasse, ühiskonnas tunnustatud gruppi. Valusalt võib abiellumise küsimus esile kerkida siis, kui armastajatest on saamas vanemad. Ometi on abiellumise soov täiesti loomulik. Tuleks selgeks teha, mille pärast koos elatakse. On see vastastikune abistamine, mugavus, perekond, lapsed. (Kask 1999: 56)

Abielu püsima jäämise juures on oluline roll abikaasade isikuomadustel. Teismeliste abielud lõpevad väga tihti lahutusega. Selle põhjus võib peituda majanduslikus aspektis, kuid suurt osakaalu võivad etendada ka osapoolte isikuomadused. Näiteks ausus, leplikus, rahulikkus ja mõistlikkus ning oskus lahendada konflikte ja tülisid. Sellest lähtuvalt on noorel paaridel oht lihtsalt lahku kasvada ning see viibki lahtuseni. (Butterworth, Harris 2002: 333)

Pool sajandit tagasi olid perekonnad palju patriarhaalsemad kui tänapäeval. Mees, kes ka paljuski vastutas pere toimetuleku eest, oli perekonna pea. Teda tuli austada ning ta esindas korda ja distsipliini. Samas oli ta ka pere turvalisuse tagaja ja kaitsja. Isa oli lastele eeskujuks, keda nad imetlesid ning ta näitas neile teed kodust välja, elukutse juurde ja ühiskonda. Oma kogemustele ja teadmistele tuginedes juhendasid isad lapsi

eluviisi ja karjääri valikul. Iseäranis maapiirkondades oli tavaline, et lapsed jätkasid vanemate ametit. Talud anti edasi isadelt poegadele. Ühiskond oli oma ülesehituselt selgem ning palju staatilisem ja autoritaarsem kui tänapäeval. Väärtuste maailm tugines paljuski kodule, usule ja isamaale. (Myllärniemi 2010: 31)

Looduses eksisteeriv soorollide jaotavus jagab kohustused iseenda ja järglaste püsimise eesmärgi nimel. Emasloom hoolitseb pere ja kodu, isasloom turvalisuse ja toidu eest. See on looduse poolt paika pandud ürgne skeem, mille kohaselt toimetab ka inimene. Kui mõlemad sugupooled lubaksid endale ühepalju õigusi või kohustusi, siis tingiks see arvatavasti inimkonna arengupeatuse. Sugude võrdsus toob endaga kaasa sotsiaalsete rollide kadumise. Meeste ja naiste suhetes tekib anarhia. Tulemuseks oleks situatsioon, kus keegi pole millekski kohustatud ning õigused oleksid kõigil, olgugi et neid kasutada ei saa. (Kask 1999: 15)

Lähtudes lapse ja isa suhtest, võib öelda et isa ja ema rollid ei ole vastastikku asendatavad. Üksikisad on emotsionaalselt isoleeritumad kui kahe vanemaga perekonnas olevad isad (Walsh 2012: 136). Ema mäng lapsega on justkui hoolitsemine. Isa mängud ja tegevused on ema tegevusele vastupidiselt jõulised, mis arendavad lapse aktiivsust. Seda enam on tunda ema ja isa mõjude erinevust, milles mängivad rolli soolised erinevused. Isa roll kujuneb peamiselt emast lähtuvalt. Lapsed kujundavad oma suhte isasse põhiliselt ema suhtumise kaudu oma mehesse. Vajalik on ema arukas käitumine, lugupidamise ja armastuse avaldamine oma mehe, oma laste isa vastu. (Nekrassov 2007: 294)

Seoses muutustega on naised võidelnud endale kätte õiguse samuti tööl käia. Paljud noored abielunaised töötavadki väljaspool kodu. Raseduse ajal ja peale lapse sündi tekib aga paljudel naistel töötaoleku periood, mille pikkuse määravad abielupaari majanduslik olukord ja tulevaste vanemate väärtushinnangute süsteem. Seega on igati mõistetav tulevase isa mure, kas ta suudab oma peret toita ja katta. (Niiberg 2006: 208)

Tänapäeval arvatakse, et mehe õnn peitub töös ja saavutustes. Suurim, mida mees saab lastele teha, on armastada oma laste ema. (Suur jt 2004:128) Tulevased isad mõtleavad, mil määral nad tahavad sarnaneda enda isale. Samas ei pruugi enda isa olla alati ainukeseks vanemlikuks eeskujuks. Mees võib otsustada, et teeb kõike teisiti ja

paremini kui tema isa. Samas on teised ajad ja teised nõudmised isadusele, kui need olid tema noorusajal. Tänapäeval osalevad paljud noored isad juba varakult laste hoidmises ning see poleks veel põlvkond tagasi kõne allagi tulnud. Tol ajal tähendas isa roll seda, et mees tagas perekonnale peavarju, toidu ja hariduse. Ka ei veetnud isad oma lastega nii palju aega kui tänapäeval. Vastavalt tolleaegsetele ühiskonna ja perekonna nõudmistele hoolitsesid vanemad oma laste eest parimal viisil. (Myllärniemi 2010: 34)

Nii nagu iga suur maailm koosneb väiksematest maailmadest ei ole ühiskonna vundamendiks mitte maa, raha ja vaid perekond, terve ja toimiv lähisuhe, mis suudab enda ümber perekonna koondada. (Kontus 2010: 2)

1.3. Pereliikmete panus perekonda

Paarisuhe vajab koostööd, tingimuste seadmist ning nende täitmist. Turvalises paarisuhtes on mõlemad pooled nii hoolitsuse vajajad kui ka pakkujad. Kodune miljö peaks olema selline, mis toetaks kooselu. Paarisuhe areneb niivõrd, kuivõrd abikaasad suudavad teineteisele tuge pakkuda ehk kuidas nad suudavad mõista ja rahuldada teineteise teadvustatud ja teadvustamata vajadusi. (Ootsing 2009: 352)

Liiga vähene naise ja mehe vaheline usaldus on tugev süvapõhjus, miks Eesti sündimus ei taastooda rahvaarvu. Pikapeale võib see vähendada rahvaarvu sedavõrd, et eestikeelne keskkond ei suuda enam toimida. (Kass, Kass 2011: 31)

Kui perekond on nõrk, peab ühiskond aina rohkem enda kanda võtma nende inimeste ja perede abistamise, kes ei saa endaga hakkama. Tugev ja stabiilne perekond on toimiva ühiskonna alus ning õnnelike inimeste kasvulava. (Niiberg 2010: 41)

Vanemaks olemine nõuab oskust kindlustada laps tema vajadustele ja nõudmistele vastava kohanemisvõimelist arengut soodustava keskkonnaga. See hõlmab ka teadmist, kuidas lastega mängida ja rääkida ning millised on sobivad distsiplineerimismeetodid. Vanemaks olemine ei nõua ainult oskuste olemasolu, vaid ka positiivseid sotsiaalseid suhteid, nii vanema ja lapse vahel kui üldse perekonnasiseselt. Vanemaks olemine peegeldab ema ja isa psühhosotsiaalse funktsioneerimise kvaliteeti ning on suure tõenäosusega mõjutatud vanemate vaimsest tervislikust seisundist. Vanemaks olemine on õppimise tulemus. Oluliseks võivad osutada nii varasemad kogemused teiste laste

kasvatamisel kui ka kogemus sellest, kuidas vanemat ennast kasvatati. Konkreetsele lapsele vanemaks olemist mõjutavad varasemad kogemused sellesama lapsega. Vanemaks olemine leiab aset laiemas kontekstis, olles mõjutatud sellest, kas vanem on ükski, koos partneriga või koos teiste lastega. (Kass, Kass 2011: 335)

Soorolli kujunemine on seletatud erineva rõhuasetusega meeste ja naiste sotsialiseerimisprotsessis, eriti oluliseks on seejuures peetud inimese esimesi eluaastaid. Et sel perioodil on lapse kasvatamine tavaliselt ema või mõne teise naissoost isiku hooleks, samal ajal kui isa kokkupuuted lapsega on harvemad, siis väidetakse, et selleks, et poisilaps saaks ennast identifitseerida mehena, peab ta distantseeruma oma emast, samas kui tüdrukute puhul on soorolli kujunemise aluseks samastumine ja seotus emaga. Teisisõnu: naised on orienteeritud inimsuhetele, teistega arvestamisele ja hoolivusele, mehed aga pigem iseseisvusele, saavutusele ning staatusele. (Plotnik 2008: 107)

Siiski on peamiselt täiskasvanud need, kes ühiselt kujundavad peresisese maastikku ning liikumisteed. Täiskasvanud määravad, kui suur on ristteele jõudnud lapse valikuvõimaluste hulk. Lihtne on näha ennast vastutavana, tunnetada oma vastutajarolli, kui tegemist on enda või lähedalseisva lapsega. Samas kollektiivset vastutust ka teiste laste, nende teekondade ning valikuvõimaluste eest me tihti enesel ei teadvusta. (Klefbeck, Ogden 2001: 25)

Perekond ei ela vaakumis. Lapsed liiguvad kogukonna piires ka mujal ning neil tekib nii sõpru kui ka vaenlasi. Kool ei ole mitte üksnes akadeemiline *kasvuhoone*, vaid ka treeningplats sõprussuhetele. Mitmekesisel maailmas võib olla kontrast koduse kultuuri ja väljaspool kodu kogetava kultuuri vahel. See võib olla ühtviisi rikastav lapsevanemale ja lapsele. Perekondi hoiab koos võrgustik positiivsetest ja negatiivsetest suhetest, millest mõned on lähedasemad kui teised, aga kõik on vastastikku sõltuvad. Perekonnas ei ole võimalik muuta üht suhet nii et teiste suhted ei saaks nihutatud esialgsest asendist. Nendele suhetele on ehitatud pereliikmete rollid, kes mida teeb ja perekonna reeglid, kuidas midagi tehakse. (Persaud 2009: 399)

1.4. Sotsiaalsed oskused

Sotsiaalsus näitab inimese psüühilist arengut, mis iseloomustab, mil määral on inimene võimeline aru saama oma käitumise ja tegevuste tagajärgedest ning tehtud otsustest, neid ette nägema ja tehtu eest vastutama. Ühelt poolt on sotsiaalsus inimese arengu eesmärgiks, teiselt poolt ka arengu hindamise aluseks. Selles avaldub inimese võime pikka aega alal hoida tundmustel põhinevaid suhteid, hinnata ja austada kaasinimesi, nendega arvestada ja kokkuleppekohaselt käituda. Sotsiaalsus iseloomustab inimese üldist hoiakut teiste inimeste suhtes, st kui leplikult ja heatahtlikult ta on teiste inimeste suhtes meelestatud. (Kera 2004: 76)

Sotsiaalsus ei ole sama mis sotsiaalsed oskused. Sotsiaalsusel on inimeste jaoks erinev tähendus. Enamasti mõistetakse selle all sotsiaalseid oskusi ehk ladusat suhtlemisoskust töökollektiivis ning võimet lahendada probleeme kõiki osapooli rahuldaval moel. Sotsiaalsed oskused on õpitavad, need ei ole sünnipärased. (Keltikangas-Järvinen 2011: 10)

Inimene kui sotsiaalne olemus, ei saa elada üksinda väljaspool ühiskonda. Perekond kui sotsiaalne institutsioon tagab inimese isikliku arengu ja heaolu. (Tuulik 2001: 153) Sotsiaalsus on soov olla koos teiste inimestega. Sotsiaalsed oskused tähendavad suutlikkust olla ja toime tulla seltskonnas. Sotsiaalsed oskused kujunevad läbi kasvatusel ja kogemuse. (Salo 2012: 12)

Inimene oma negatiivsete väärtuste ümberkujundamisega saab ennast ümbritsevat keskkonda muuta avatumaks, sõbralikumaks, mõistvamaks. Paradoksina tundub inimese eneseavamine muudab teda ümbritsevad inimesed sallivamaks ning eneseavaja ise tugevamaks, enesekindlamaks. Muutus väärtuste ümbermõtestamises on aega nõudev ning vajab tugeks katalüsaatorit – äärmuslikku juhtumit, mis mõjub inimesele emotsionaalselt ning mis paneb oma positiivse või negatiivse kogetu põhjal arvamust muutma.

Isiksuse kujunemine on algusest peale ühiskondlik. Suhtlemise kaudu saadakse omakorda teiste inimeste mõjutusi, tunnetades ning tõlgitsedes neid igapäevateadvuse

tasemel. Suhtlemine on inimese eriomane vajadus, mille olemus on inimlike väärtuste vahetamine. (Niiberg 2011: 7)

Suhtlemise käigus tajumine kui hindamine sõltub hoiakust teiste suhtes. Hoiak võib olla tekkinud tänu sellele, et tuntakse inimest, kellega hakatakse suhtlema, või tekib hoiak kui teatud suhtumine suhtlemise alguses. Kui suhtlema asutakse juba tuttava inimesega, siis see teadmine teise kohta, kas ta on sümpaatne või mitte, on vaenulik või mitte, mõjutab oluliselt tajumist. Meeldiva inimesega taju tugevneb positiivse poole ja ebameeldiva inimese taju negatiivse poole. (Kriips 2010: 114)

Praktika on näidanud, et kui inimesed asuvad aktiivselt suhtlema, muutuvad nende tunded tõhusamaks ja vähendavad stressi. See tähendab, et suheldes seovad nad ennast eluga ning suudavad panna end liikuma just selles suunas, mis pakub neile rahuldust ja muudab elu elamisväärseks. (Niiberg 2012: 9)

Tänu keelele on saanud võimalikuks tunnuste areng, mis eristavad *Homo sapiensi* kõigist teistes olenditest. Saksa filosoof Karl Jasper on väitnud, et inimese suurim saavutus maailmas on isikute vaheline suhtlemine. (Bolton 2002: 15) Sellest lähtuvalt tuleks kasutada verbaalset väljendusviisi füüsilisele, et õigustada ennast inimeseks olemist, vältimaks momenti kus lõpeb selge mõistus, algab füüsiline jõud olukorda lahendada.

Olenevalt soost, reageeritakse olukordadele erinevalt. Näitena, muutuvad mehed suhetes haavatavaks seeläbi, kui nad jäetakse osaliselt või täielikult ilma sellest emotsionaalsest suhtlemisest, mida nende ettekujutus partnerlusest ette näeb. Kui suhe naisega ei ole harmooniline, vaid konfliktiderohke, siis tabab see meest veel valusamalt - suhtlemisest ilmajäämisele lisandub abitus ja nõutus. (Bech 2005: 138)

A. Maslow selgitab, et inimene vajab nn *platooelamusi*, mis annavad uue rakursi maailma leidmisele ning teiste inimeste elu sügavamale lahtimõtestamisele. *Platooelamused* kujundavad ümber meie suhtumise ja väärtushinnangud ning suunavad meid elu ja surma, eksistentsi ja maailma uuel viisil mõtestama. (Kidron 2007: 200)

Keskkonna või sotsiaalsete põhjuste tõttu võib tekkida puudujääk sotsiaalsete oskuste omandamises. Selle tulemusena õpib inimene olema abitu. Tagajärg tekib siis, kui ta

lapseeas veedab oma elu esimesed aastad tundetus, mittevirgutavas keskkonnas (Strongman 2009: 263).

Subjektiivse väärtusmaailma kujunemisel on määrav mõju inimese sotsiaalsel kogemusel. Kasvava inimese väärtusmaailma kujunemisel mängib silmapaistvat osa inimese sotsialiseerimine. See on sotsiaalse kogemuse ja väärtuste omandamise protsess, mis teostub suhtlemises ja tegevuses. Kandes endas sotsiaalseid suhteid, osutub osa väärtusi inimese sotsiaalsuse tuumaks. Tulemuseks on indiviidi aktiivne lülitumine sotsiaalsesse ümbrusesse ja iseseisev toimetulek selles, mis aitab tal isiksuseks saada ning kujundab tema minapilti. (Kera 2004: 101)

Väikelapsed õpivad suhtlemist, jälgides ja matkides seda, mis toimub neid ümbritsevas maailmas, ning mõistes kogemuse najal, millised suhtlusviisid on kasulikud või teiste silmis aktsepteeritavad. Kuna väikelapseeas lävitakse enamasti kõige rohkem vanematega, siis on selge, et suur osa algsest suhtlemisrepertuaarist pärineb vanematelt. Ka kogu sotsiaalne keskkond, sealhulgas inimesed, kellega laps nii kodus, õues, lasteaias kui ka koolis kokku puutub, mõjutab last. Vanematel on oluline teada, et selle vahel, kuidas nad oma lastega suhtlevad, ehk millist suhtlemisstiili nad kasutavad ning selle vahel, milliseid suhtlemisvõtteid nende lapsed kasutavad, valitseb tihe seos. (Krips 2010: 79)

Suur hulk psühholoogilist kirjandust on pühendatud lastele, kellel on sotsiaalsete oskustega probleeme, olgu need tingitud kaassündinud temperamendist või teatud psühholoogilistest vajakajäämisest. Nendel lastel, kes koolis vajavad eripedagoogilist sekkumist, on ka kehvapoolsed sotsiaalsed oskused, mis viib tõrjumiseni eakaaslaste poolt. Paljudel juhtudel saavad lapse sotsiaalsed probleemid märgatavalt olulisemaks kooliraskustest. Tõrjutus soodustab kehvemat edasijõudmist, emotsionaalseid probleeme ja suuremat kuritegevuse riski noorukieas. (Lawrence 2002: 177)

Väikelapse sotsiaalsus ei ilmne seltskonnaigatsusena, küll aga huvitatusena teistest (Keltikangas-Järvinen 2011: 37). Väike laps ei õpi sotsiaalseid oskusi katse ja eksituse meetodil suheldes. Kui täiskasvanu ei suuna, jõustuvad ebaadekvaatsed käitumismustrid ning toimetuleku võtted, laps ei õpi empaatiat, teistega arvestama ega nende õiguste

austamist. Olukorras, kus tugevaim võidab, õpivad kaotaja ning tõrjutu oma rollid selgeks juba elu esimeste aastate jooksul. (Samas 2013: 115)

Inimeste kooseksistents ja koostoimimine selle väljakujunenud valdkondades ja vormides kujutab endast ühiskonda. Erineval otstarbel väljakujunenud koostoimimise süsteemid tagavad parema toimetuleku elukeskkonnas ja stabiilsema kooselu. Igal süsteemil on seejuures talle eriomased koostisosad ja talitlemise seaduspärasused. (Graf, Paul 1997: 24)

Olenemata haridusest, materiaalsest heaolust, päritolust või iseloomust, on igal inimesel oma elamisviis, mis paljuski kannab paikkonnale, sotsiaalelu kihile või ajastule omaseid tunnuseid, kuid milles on suuremal või vähemal määral ka midagi indiviidile ainuomast. (Kidron 2007: 8)

Tulenevalt inimese enese teadmistest, kogemustest, võimetest, mis sisaldavad ka sotsiaalseid oskusi, saab ta anda oma panuse perekonna jätkusuutlikuks toimimiseks. Ei saa jagada, kui ei ole antud või ise võetud. Nii käib ka omapoolse panuse kohta mida oodatakse teiste pereliikmete poolt ühise eesmärgi nimel.

1.5. Pereliikmete panus laste kasvatamisse

Armastuseta ja ebaturvalisest lapsepõlvest pärit täiskasvanud ühiskonna liige ei realiseeri täielikult oma võimeid, sest tema enesehinnang on madal või ebastabiilne, ta on sageli haige, keskendunud liialt oma isikliku elu probleemide lahendamisele. Rahulolematus lähisuhetega, pinged, armastuse mõistmise ja toetuse puudumine paarisuhtes ning suhetes oma vanematega on üks oluline faktor, mis soodustab nii laste kui täiskasvanute haigestumist, sõltuvushäirete kujunemist, vägivaldset käitumist. Haiguste ravimine, rehabilitatsioon, sotsiaaltoetused kroonilistele haigetele, võitlus kuritegevusega, narkomaaniaga ja vägivallaga - see kõik on tegelemine tagajärgedega. See on keeruline, kallis ja väheefektiivne. (Kass, Kass 2011: 335)

Lapsevanemaks kasvamine kestab kogu elu. Füüsiliselt saadakse selleks lapse sünnimomendil, kuid moraalselt ja psüühiliselt arenetakse selles suunas juba lapsepõlvest peale. Igal eluetapil salvestatakse midagi tulevase vanemaks olemise tarvis. Imiku ja väikelapsena saadakse armastuskogemus, mis kantakse hiljem üle oma lastele.

Inimesel on kalduvus taastada seda emotsionaalset keskkonda, mis teda ennast lapsepõlves ümbritses. Kooliealisena õpitakse elu tundma täiskasvanute reaktsioonide põhjal. Vanematel, kasvatajatel, õpetajatel ja treeneritel – kõigil inimestel on teatud käitumismudelid ja laps selekteerib alateadlikult, kuidas tema ise suurena käituks ja kuidas mitte. Puberteedieas antakse juba otseseid hinnanguid vanemate kasvatustööle, samas harjutakse teiste eest vastutama ja hoolitsema. Täiskasvanuna jälgitakse ümbritsevat peresid ja kinnistatakse omandatud käitumisskeeme. Sel etapil inimene küpseb sisemiselt, et olla valmis lapsevanemaks saama. Eelkoolieas omandatakse tavad ja moraalinormid, õpitakse vahet tegema hea ja kurja vahel ning nägema nende toimet. Kujunevad väärtushinnangud, mis jäävad kehtima kogu eluks. (Niiberg 2006: 208)

Lapsed ei ole täiskasvanutega kunagi võrdsed. Nad on võrdselt väärtuslikud selle poolest, et on need, kes on, aga nad ei ole täiskasvanutega võrdsed otsustusvõime, kogemuse, oskuste ja vastutusvõime poolest. Ühtegi nimetatud oskust lapsel sünnipäraselt ei ole ja iseenesest ei teki. Laps on järeleaimaja, kes otsib abi ja tuge ning kes vajab suunamist. Laps ei tunne maailma ja inimesi, ei oska vahet teha heal ja halval ega valida. Lapses on instinkte mis vajavad taltsutamist, tema bioloogilise karakteri asemele peab tekkima kõlbeline karakter. (Tuulik 2010: 137)

Iseseisva ja ennast väärtustava ja seega ka tõhusalt toimiva inimese kujunemiseks on vaja spetsiifilist kasvukeskkonda, kus on valdav üksteise mõistmine, üksteise vajadustega arvestamine, vastastikune lugupidamine. Sellesse kasvukeskkonda ei kuulu alandamine, kritiseerimine, süüdistamine, ebaõiglane karistamine või hoolimatus ja ükskõiksus. (Kass, Kass 2011: 89)

Laste eest hoolitsetakse märkimisväärselt palju väljaspool kodu. Lasteaiad, koolid on võtnud omale vastutuse ja kohustuse laste kasvatamisel. Vanemate panus on sellevõrra vähenenud. Need osaliselt riigi rahastatavad varase kasvatuse süsteemid on naiste õlgadel, sest just lasteaedade töötajatest on enamik naised. Võimalik, et poiste käitumishäired ja agressiivsus tulenevad sellest, et lasteaias ja algkoolis on vastutavateks täiskasvanuteks peamiselt naised. Ühiskond soodustab sel moel tahtmatult poiste kohanemiskrasi ja käitumishäireid. (Myllärniemi 2010: 31)

Laps ei saa kasvada inimeseks, kui ta ei pea midagi ega kedagi kõrgemaks kui tema ise. Kus puudub austus, tekivad vastandid – jultumus, häbematus, täielik vastuvõtmatus kõlbelistele mõjutustele. Kes ei pea mingit asja austustväärivaks, kellele ei ole miski püha, kes teeb kõik pilke- ja oma vaimuteravuse katseobjektiks, see ei kasvata lugupidamist ning kaob selles ka ise. Kasvatuse mõju põhineb autoriteedil, sest autoriteet on eeskujuks. Kui võetakse sõna autoriteedi vastu kasvatuses, siis tehakse seda vales arusaamisest. See, mis peab olema kasvatuse lõppsiht on seatud kasvatuse lähtepunktiks. (Tuulik 2010: 137)

Lapse arengus on tähtsal kohal kasvukeskkond, ennekõike perekonnaliikmed, kes on tema isiksuse kujundajateks. Perekonnas omandavad lapsed vanematelt valdava osa oma käitumismallidest, hoiakutest ja väärtusorientatsioonidest. Kodu on eelkõige psühholoogiline fenomen, millel on kolm mõõdet - füüsiline, hingeline, sotsiaalne. (Niiberg 2010: 26)

Kõik elus kogetu jäädvustub kehas ja meeles ja mõjutab inimest kogu elu. Lapsevanema võimuses on pakkuda parimat kasvukeskkonda, kuid lapse heaolu ja esmaste vajaduste rahuldamise aste sõltub siiski väga palju vanemate teadmistest, oskustest ja tegelikult ka võimalustest. Paljud vanemad kel pole piisavalt teadmisi, ei oska ka erinevaid lapse arengut soodustavaid võimalusi ära kasutada. (Kass, Kass 2011: 92)

Käsk ja keeld aitavad tagada väikelapse ohutust. Käsu ja keelu abil õpib ta maailma piire tundma ning need on aluseks kõlbelisele arengule. Küsimus on vaid selles, kuidas käskida ja keelata nii, et see edendas lapse arengut ja iseseisvumist. Tähtis on, et ei mindaks nõudmistega liiale. (Tuulik 2010: 147)

Pereliikmed on need, keda lapsed enamasti jäljendavad. Pereliikmed on esmasteks allikateks, mis võimaldavad kogeda hoolivust, sallivaust, kaitset, lohutust. Kui peresiseselt ei saa lapsed eelmainitud kogeda, siis leiavad lapsed seda perekonnast väljastpoolt, ning selle juurde võivad kuuluda laste enda perekonnale vastuvõetamatud õpitud käitumine ning arusaamad. (Dunlap 2004: 76)

Kui laps on väike ja ei ole võimeline oma tegude eest ise vastutama, lasub kogu kontroll lapse tegevuse üle vanematel ja õpetajatel. Selle eesmärgiks on kaitsta last halbade ja

ohtlike olukordade eest seni, kuni ta suudab seda ise teha. Mida vanemaks lapsed saavad, seda enam peab kontroll taganema ja asenduma enesekontrolliga. Kasvatajate ülesanne on muuta see üleminek võimalikult sujuvaks ja valutuks. (Tuulik 2010: 153)

Isegi kui lapsed ei saa aru täiskasvanute omavahelisest verbaalsest väljendusviisist, siis tajuvad nad täiskasvanute miimikat, kehakeelt, hääletugevust, mis paneb neid vastavalt käituma, tunnetades hirmu, rõõmu. (Mathieson 2005: 33)

Just perekonnas pannakse alus laste edasiste suhete õnnestumisel, sellele, mida nad tunnevad teistega suheldes, kuidas nad suhteid mõistavad ja neile reageerivad. Kui mingil põhjusel pole loodud toimivaid suhteid, tekib lastel kasvades oht käituda vastupidiselt hea kombe kohaselt. Kui isiklikud huvid on ülekaalus ning neid ei ole võimalik saavutada, siis noorukil kaob empaatia ja kaastunne ning kannatajateks on nooruki vanemad, lähedased, sõbrad, kelle peal oma pahameelt välja elatakse. (Chaze jt 2001: 32)

Kodune vägivald õpetab lastele, et need kes löövad need hoolivad; teiste pereliikmete löömine on moraalselt lubatud; vägivald on lubatud, kui muud lahendust ei ole; lähesuhtes peab olema pidevalt valvel ning ootama ohuolukorra vallandumist. (Niiberg 2010: 39)

Lapsevanem peaks mõistab kahte asja. Esiteks, et ta on inimene, kellel on omad probleemid ning teiseks, et ka tema lapsed on inimesed, kellel on omad probleemid. Inimesel on olemas põhivajadused, mis vajavad rahuldamist. Vahel see õnnestub, vahel mitte. Lapsel on samad vajadused, ta püüab neid rahuldada, teeb vigu ning tunneb, et on probleem, kui vajaduste rahuldamine nurjatakse. Sellest, kuidas lapsega suhelda, sõltub ka probleemide lahendus. Teadlik lapsevanem oskab kuulata, ennast väljendada ning probleeme ühiselt lahendada. (McKay jt 2007: 231)

Vanemad mõjutavad last iga kooselatud tunni ja päevaga oma harjumuste ja tegudega, oma vigade ja tegematajätmistegagi, oma armastuse või selle puudumisega. Perekonnas õpivad lapsed vanematelt hoiakuid, inimestega suhtlemist, kombeid ja elutarkusi. Vanemad annavad edasi elamise viisi, traditsioonid. Kui lapsed austavad oma vanemaid, peavad nad oluliseks ja pühaks samu asju mida vanemadki. (Tuulik 2001: 151)

Juhul kui vanem asetub projektsiooni, siis saab eristada kahte olukorda: Laps muutub mõõdupuuks, et näidata kui hea ma olen. See kehtib vanemate kohta. Laps võimaldab mul tunda end armastatuna. See kehtib nii vanemate kui ka teiste lapsele lähedal olevate inimestega. (Winterhoff 2010: 45)

Juhul kui täiskasvanul tekib hüljatuse ja eraldatuse tunne, on raske mõista teda ümbritsetavat, siis sellele järgneb reaktsioon laste kohtlemisel endaga võrdsena. Sellest staadiumist on veel üks aste, kus lastepsühhiaatri vaatenurgast lähtudes viibivad nad projektsioonis. Nimelt satuvad vanemad, kes peaksid tegelikult oma laste armastuse projektsioonipinnaks olema, olukorda, kus nad vajavad last oma vajaduste rahuldamiseks. (Samas 2010: 92)

Tavaliselt toob lapse halb käitumine kaasa vanemate sanktsioonid ja kui õiget käitumist ei peeta piisavalt kinnistunuks, on vaja seda veel harjutada. Projektsioonis olevad vanemad reageerivad aga teistmoodi. Nad peavad oma lapse sotsiaalset käitumist ja õppeedukust mõõdupuuks, mis näitab, kas nad on head või halvad vanemad. Kui laps areneb mõlemas valdkonnas positiivselt, on järelikult kodus head tööd tehtud. Kui aga esineb probleeme, on see sajabrotsendiliselt vanemate süü. Tulemuseks ongi ümberpööratud võimusuhted. Täiskasvanu on lapsest sõltuv, ta defineerib oma eneseteadvust ainult lapse käitumise kaudu. (Winterhoff 2010: 93)

Peale majandusliku heaolu vajavad lapsed vanematega tegelemist, mis seisneb lastega rääkimises, nende kuulamises, jalutamises, vestlustes. Üksikvanema panus oma lapsega tegelemisele on selgelt suurem kui kahe vanemaga perekonnas, kuid suurem võimalus tähelepanu jagamises on ikkagi kahe vanemaga peredes. Nii ka võib hoolika jälgimise all olev lapse sattuda ebasoovitavatesse seltskondadesse ning sealt edasi pahandustesse. (McLanahan 1994: 95)

Mängunurk on väikene maailma mudel. Mäng sünnib seal, kus laps tunneb end turvaliselt. Mängu abil ehitab laps üles oma identiteedi tüdruku või poisina. Rollimängudes jäljendatakse inimesi, kes on sageli lapse vaateväljas. Enamasti on nendeks inimesteks sugulased, kes on laste kodu külastamise ajal erilise vaatluse all. Midagi ei öelda, kuid meelde jäetakse palju. (Niiberg 2010: 29)

Kodudes, kus esineb füüsilist vägivalda, kasutatakse kaheksa korda sagedamini füüsilist hirmutamist kui mittevägivaldsetes kodudes, samuti viis korda rohkem kontrollitaktikaid ja neli korda rohkem seksuaalset sundimist. Kodust vägivalda pealtnäinud poisid on palju suurema tõenäosusega agressiivsed ja türanniseerivad oma kaaslaste suhtes ning nii poisid kui tüdrukud ilmutavad märke sellest, et nad on õppinud kasutama oma vajaduste rahuldamiseks manipuleerimist, väljapressimist ja sundimist. (Bancroft, Silverman 2007: 67)

Pidevas konfliktiolukorras või selle eelstaadiumis elamine muudab inimese kahtlustavamaks, kinnisemaks, teiste suhtes ründavamaks oma õiguste kaitsmisel. Selliste omadustega ei loo perekonnas turvalist keskkonda ning ei anna edasi oma poolset panust, mis oleks üldsusele vastuvõetavalt tunnustatud.

1.6. Konflikti mõju perekonnas

Elukaaslaste omavaheline läbisaamine on määrava tähtsusega pere õhustiku kujundamisel. (Kass, Kass 2011: 92) Lähedus ilma intiimsuseta on emotsionaalselt kurnav. Kui suhtlemine on tõkestatud, pöördub armastuse, hoolivuse, austuse asemele vastumeelsus ja vaenulikkus. Tulemuseks on sagedane näaklemine, sarkasm, pidev kriitika ja taandumine vaikimisse ning keeldumine seksist. (Bolton 2002: 17)

Kõige parem tee tõsiste probleemide ära hoidmiseks pereelus on nende tundmaõppimine, sest edukaks abieluks jääb headest soovidest väheseks, mida näitab abielulahutuste suur arv. Üsna sageli ei ole abielulahutuse põhjuseks tülid, vaid pingete kuhjumine, mis viib varem või hiljem väsimuse ja tüdimuseni ning pagemissoovini. (Niiberg 2010: 39)

Kahjuks ei tulla peresuhetes toime ilma ebaõigluse ja haavamisteta. Kord ollakse ohvri, kord süüdlase rollis. Tehakse haiget ja saadakse ise haiget, solvatakse vastastikku, valmistatakse pettumusi teisele ja saadakse pettumuse osaliseks, reedetakse ning reedetakse vastu. Tehakse oma elu viha, kadeduse ning egoismiga vastastikku raskeks. Päris tihti tuntakse kibestumust, sest ollakse kedagi ülearu idealiseeritud või loodud endale valeootusi. (Fuchs, Huber 2007: 49)

Shapiro määratlusena on konflikt indiviidide tegevuste, kavatsuste kokkusobimatus (Krips 2010: 33).

Lihtsaim ja üldiseim ülevaade konfliktide jaotusest (Vihma 2006: 52):

- Inimene inimese vastu – probleemiks iseloom
- Inimene grupi-ühiskonna vast – probleemiks grupi normid ja reeglid
- Inimene looduse vastu – probleemiks loodusjõud
- Inimene iseenda vastu – probleemiks otsustamatus

Olla inimene, tähendab kogeda konflikte (Bolton 2002: 267). Igal päeval tekivad kuskil kellegi vahel vastastikused vastuolud. Alati ei kaasne sellega konflikti, mis vajab lahendamist, vaid väikesed arusaamatused või möödarääkimised, mis jäetakse lahendamata ning minnakse oma toimetustega edasi (Mathieson 2005: 37).

Konflikti suurem jaotatavus annab parema ülevaate konflikti olemusest ning võimaluse parema lahenduse leidmiseks (Vihma 2006:52):

- Faktikonflikt – tekib väärade info saamisest, hinnangud tõlgendused vastuvõetamatud.
- Väärtuskonflikt – tekib erinevate mõtete ja käitumiskriteeriumite vastuvõetamatusest; vastuolu elustiili; maailmavaate või religiooniga.
- Huvidekonflikt – tuleneb jaotatavusest, kes mida saab ja kes mida vajab.
- Protseduuriline konflikt – tekib jõu, võimu, ressursside ebavõrdse jaotumise tõttu.
- Suhtluskonflikt – sellesse on kaasatud tunded, taju, erinevate suhtlusoskuste puudumisest, iseloomust, isiksustüüpide sobimatuses.

Konflikt avaldub viiel viisil (Pondy 1967, viidatud Lehtsaar 2008:38 vahendusel):

- Latentne konflikt: mitmesugused tegurid, mida osapooled ise ei pruugi täielikult teadvustada, pingestavad suhteid. Samal ajal need tegurid mõjutavad vähem või rohkem osapoolte käitumist. Pingeallikateks võivad olla näiteks piiratud vahendite jagamine, püüdlus suurema sõltumatuse poole ja erisugune ühistegevuse eesmärkide mõistmine.

- Tajutud konflikt: osapooled muutuvad põhiküsimuse suhtes tähelepanelikuks. On võimalik, et tekivad mittetegelikud konfliktid, kui üks osapooltest kujutab endale pingesituatsiooni oluliselt tõsisemana ette, kui see teisele poolele paistab.
- Kogetud konflikt: pinged muutuvad üha emotsionaalsemaks, liikudes arusaamise tasandilt tunnete tasandile. Üha enam ollakse vastuolust haaratud ning püütakse sellega toime tulla.
- Avalik konflikt: teadvustatud ja läbielatud pinged avalduvad käitumises. Osapooled on frustreritud, nende käitumises hakkavad ilmnenema varjatud või avalikud agressiivsed jooned.
- Konflikti järelmõjud: konflikti tulemusena teisenevad ja selginevad need tegurid, mis esimeses faasis põhjustasid varjatud pingeid. Uus kujunenud olukord võib aga sisaldada uusi vastuolusid.

Pere on ohus, kui liikmete vahel on keelatud teatud tundeid, vajadusi või tähelepanekuid väljendada. Eeskirjad, mida ei tohi küsida, millest rääkida ja mida tähele panna, õpitakse vanematelt. Keelatud või tabuks nimetatud tegevusteks võivad olla abi palumine, oma lootustest ja unistustest rääkimine, vanemate peale vihastamine, oma töö eest tunnustuse otsimine, hingelise toetuse palumine, valu välja näitamine jne. (Samas: 249) Selleks, et perekonnas edasi eksisteerida, peab neid reegleid järgima, vastasel korral võib juhtuda üleasutaja perekonnast välja viskamine.

Maslow, Alderfer, McClland ja teised on kirjeldanud erinevaid vajadusi ning veidi erineval moel, kuid ühes on nad samal meelel – peale ilmsete bioloogiliste vajaduste on inimesel ka vajadus psühholoogiliselt kasvada ja areneda. Konfliktiteooria seisukohalt on oluline, et inimene püüdleb selle vajaduse rahuldamise poole kõigi oma käsutuses olevate vahenditega. See tähendab siis, et kui ühiskonna normid saavad sellel teel takistuseks, ületab inimene teda pärssivaid norme. (Vihma 2006: 75)

Jätkusuutliku perekonna toimimisele ei aita kaasa ebastabiilsus perekonnas, mis on välja tõrjunud usaldusliku suhte liikmete vahel. Usalduslikku lähisuhet ei saa ühepoolset tingimustega reguleerida ilma et ei tekiks konflikte. Lahendused konfliktis olukorras, mis on mõlemat osapoolt rahuldavad, viib perekonna taas stabiilsesse koostoimimisse.

2. UURIMUS NOORE LAPSEVANEMA ARUSAAMAST PEREKONNAST JA TEMA OMAPOOLSEST PANUSEST PEREKONNA TOIMIMISSE MTÜ CARITAS EESTI NÄITEL

2.1. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva lõputöö uurimisosas analüüsitakse noore lapsevanema arusaama perekonnast ja tema omapoolsest panusest perekonna toimimisse.

Lähtuvalt uurimiseesmärgist sõnastati uurimisküsimused:

- Millest sõltub perekonna koostoimimine?
- Milline on noore inimese valmisolek ja ettevalmistus perekonna loomiseks?
- Milline mõju on konfliktil perekonna jätkusuutlikkusele?
- Kuidas saab noor aru hariduse ja töö omavahelisest seosest?

2.2. Uurimuse läbiviimine ja valimi kirjeldus

Uurimismeetod. Andmeid koguti ja analüüsiti kvalitatiivset uurimismeetodit kasutades. Kvalitatiivses uurimuses on püüdluseks ennekõike leida ja avalikkuse ette tuua tõsiasi, selle asemel et tõestada juba olemasolevaid tõeväiteid (Hisjärvi jt 2005: 152).

Andmekogumismeetod. Uurimuse läbiviimiseks teostati 11 poolstruktureeritud intervjuud. Selline intervjuu versioon on välja töötatud Brigitte Scheele ja Norbert Groebeni poolt (Flick 2006, viidatud Laherand 2008: 192 vahendusel)

Intervjuud võrreldakse sageli vestlusega. Lihtsaim viis intervjuud defineerida ongi nimetada seda vestluseks, millel on eelnevalt kavandatud eesmärk. (Laherand 2008:176)

Intervjuu ajal kasutati respondentide nõusolekul diktofoni. Uurimuse eesmärgist lähtuvalt moodustati 30 küsimust viie teemana:

- Lapsevanemaks saamine
- Suhe elukaaslasega
- Toimetulek ja toetus
- Konflikt perekonnas
- Haridus ja töö

Uurimuse valim. Uurimuse valimisse valiti Caritase kliendid, kes intervjuu ajal olid vanuses 21-24 aastat. Respondente oli kokku 11.

Intervjuud lastevanematega viidi läbi ajavahemikus 20.03 – 04.04.2014. Respondentidele tutvustati intervjuu eesmärki ning intervjuus kasutatavaid küsimusi. Vajadusel selgitati küsimuse vajalikkust või selle tähendust. Lühima intervjuu kestvus oli 32 ja pikima 72 minutit. Intervjuud viidi läbi respondendi enda soovil kas tema enda kodus või Caritase ruumides.

Caritas Eesti on MTÜ, mis pakub kuni 24-aastastele noortele emadele ja isadele omavahel seostatud ja tasuta teenuseid:

- alla 3-aastaste päevahoid vanema koolis õppimise ja/või töö otsimise ning töötamise ajal;
- noore lapsevanema individuaalne aitamine igapäevaelu ja laste kasvatamise küsimustes ning personaalse tugiisiku toetus tööturule sisenemiseks;
- vanemlikku pädevust tõstvad ja isiklikku arengut soodustavad loengud ning tugirühmad;
- toiduabi läbi Toidupanga ja lastetarvete- ning rõivaste abi vabatahtlike annetajate poolt.

Loetletud teenuste osutamise mõte on noore lapsevanema nii igapäevase personaalse toimetuleku, õppimise kui töövalmiduse ning töö otsimise toetamine. Näiteks

tugiisikuteenuse olemasolu ja selle kasutamine üksi ei pruugi noore ema täielikku töövalmidust ja tööturule sisenemist soodustada, kui tal puudub võimalus lapsehoiuks. (Caritas 2014)

Analüüsimeetod. Intervjuudega kogutud andmed transkribeeriti paber kandjale, kategoriseeriti ja analüüsiti teemade kaupa. Seoste, sarnasuste ja erisuste tarvis võrreldi intervjuuga saadud andmeid omavahel.

Igale respondendile omistati kood. Näiteks (V1), kus V tähendab vastajat ning arv vastaja numbrit. Kursiivkirjana on esitatud vastajate tsitaadid muutmata kujul intervjuudest. Välja jäetud lõigud intervjuu tsitaadist on märgistatud vastavalt /.../.

2.3. Uurimistulemuste analüüs

Järgnevas peatükis on esitatud intervjuude vältel kogutud tulemused teemade kaupa, mis omakorda on jaotatud intervjuu küsimuste järgi alapeatükkideks. Tulemused on välja toodud teemade kaupa neid omavahel võrreldes ning analüüsides vanemate endi poolt antud vastuseid lapsevanemaks saamise ja olemise, toimetuleku, perekonnas konfliktse olukorra lahendamise, elukaaslaselt toetuse saamise ja töö ning hariduse tähtsusest.

2.3.1. Lapsevanemaks ettevalmistumine ja selleks saamine

Rasedus, sünnitamine ning kindlustatus enne lapse sündi

Uurimus näitas, et üheteistkümmel emal on lapsi kokku 17, millest pooled olid planeeritud. Ära on toodud ema vanus erinevatel ajahetkedel, laste arv peres (vt tabel 1).

Tabel 1. Ema vanus intervjuu andmise ajal, laste arv peres ja vanus esimese lapse sünnitamisel (autori koostatus).

Respondendi kood	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10	V11
Vanus intervjuu ajal	24	24	21	22	24	23	24	22	24	21	24
Laste arv peres	3	1	2	2	1	2	2	1	1	1	1
Vanus esimese lapse sünnitamisel	16	23	17	19	21	16	19	19	21	19	18

Juhuslikke rasedumisi oli kaheksa ja plaanituid üheksa. Ühel vanemal olid kõik kolm ning teisel kaks rasedumist plaanituid.

Kolm ema, kelle rasedus ei olnud planeeritud, olid abordi vastu, kuigi üks neist seda otseselt välja ei öelnud.

V1: See oli vägagi kindel otsus. /.../

V2: /.../ ma annan võimaluse lapsele tulla. Lõpetasime kaitsevahendite kasutamise ja andsime lapsele võimaluse.

Kolm ema, kelle rasedus ei olnud planeeritud, olid abordi vastu, kuigi üks neist seda otseselt välja ei öelnud.

V6: Ma nagu ei mõelnudki sellele, et võiks nad ära kaotada või kui on tehtud, siis tuleb üles kasvatada. /.../

V10: /.../ sest mina olen eluaeg mõelnud, et mina kunagi aborti ei tee.

V11: Põhimõtte, et olen abordi vastu.

Kahel juhul, kui rasestumine oli juhuslik, siis raseduse jätkamiseks toetus tuli elukaaslaselt.

V7: /.../ lapse isa suur toetus, tema suur soov pigem. Kui ta ei oleks mind nii toetanud, siis ma ei oleks vist sünnitanud.

V8: Elukaaslase kindel otsus /.../.

Ettekujutus lapsevanemaks olemisest enne esmase lapse sünni, hirmud, teadmatus ja hilisem kattuvus saabunuga, tõi välja erinevad andmed ema valmisolekust. Kolm vastanut olid teadlikud eesootavast ning seetõttu olid nende hirmud minimaalsed. Samuti viitasid nad olemasolevale vajalikule toetusele.

V1: /.../ mehe õde on laste medõde ja ta oli kohe kõrvalt toast võtta kui lasteosakonnas töötas.

V3: Mul ei olnud hirme ega teadmatust. Mul olid vennad ja õed, siis ei olnud midagi uut.

V11: Olen ju kolme-kordne tädi. Teadsin, mida kujutab endast lapsevanem.

Kahel vanemal tugines ettekujutus oletustele või teiste käest kuuldule.

V8: Arvasin, et on kodus olemine ja kasvatamine ja põhimõtteliselt ju kattus.

V5: /.../ tundus et asi on lihtsam, kuid lõpuks on tõesti tundmatu. Asi ei ole nii lihtne kui öeldakse.

Lastevanematel, kellel on enam kui üks laps, tunnistavad, et esimese lapse korral on teadmatus suurim ning oodatakse suuremat toetust. Teadmatus tekitab hirme.

V1: /.../ järgmiste lastega oli esimene kuu aega just kõige lihtsam, selle pärast et sa juba tead ja oskad.

Vanematel on erinevad teadmised, oskused ja materiaalne valmisolek lapse sünniks. Kaks vanemat olid enda teadmistes kindlad, samuti ei muretsetud materiaalse külje poolt.

V3: Lastevoodi sai tasuta /.../ ma olen ikka väga tark, sel hetkel lugesin ikka.

V11: Teadmisi oli piisavalt.

Viis vastanut tõid esile teadmiste otsimise raamatutest või internetist. Materiaalsusele suurt rõhku ei pandud. Kas esemed jäeti omamata või tarbiti kasutatuid.

V1: Me ei ostnud mitte midagi, isegi mitte voodit, isegi riideid, nii et meil oli ainult Libero raamat.

V2: /.../ tänapäeval on infoajastu ja saab nii kergelt kätte kõik siis ei ole vaja omandada seda ega lugeda kümmet raamatut.

V7: /.../ eks ma ikka hakkasin raamatuid lugema asju ju ja netist uurima ühtteist.

V8: Teadmisi sain ma raamatutest, oskused tulid praktiseerimise käigus, materiaalne kindlustatus tuli ajajooksul sujuvalt paremaks.

Üks vastanutest soovis suuremat elamispiinda kuna ühe-toaline tundus neile kitsaks jäävat.

V9: Ma lugesin raamatuid beebi sünni kohta /.../ muud eriti midagi. Raseduse ajal otsisime suuremat korterit.

Muutused mida vanemad järgneva lapse sünni korral teevad olid erinevad. Kuus vanemat ei muudaks ega teeks ettevalmistusi. Palju esemeid on alles, teadmisi on piisavalt millega tuleks toime järgneva sündiva lapse kasvatamisega.

V3: Ei loeks ega osta midagi rohkem, milleks, ega mu kodu ladu ei ole.

V4: Enamus asju on alles /.../ saab ka tuttavatele laenata kui vaja.

V7: Siis ma saaksin veel teadlikumaks aga midagi sellist märkimisväärset ma küll ei oska tuua.

Noorte suhtumine rasestumisse on ükskõikne. Uuringust selgus, et ligi pooled rasestumised olid juhuslikud. Palju jäetakse juhuse hooleks, planeeritakse vähe ning elatakse ja lepitakse tekkinud olukorraga, mille kujunemisele oleksid nad saanud varem ise teadlikumalt kaasa aidata.

Pere loomine hiljem

Viis vastanut leidsid, et muutus oleks vajalik, panustades nii endasse kui ka teistesse.

V2: Ma valmistuksin selles osas, et mul oli raseduse ajal hästi suur probleem seljaga, kuna selja lihased olid nõrgad siis võibolla enne rasedust teeks rohkem trenni /.../.

V8: võtaksin aega et rohkem koos olla.

V9: Läheksin ainult Tallinnasse sünnitama, mitte Pärnu. Aga muid asju ei teeks teisiti.

V11: Ma kindlasti tahaks enne seda omada isiklikku kodu /.../ toituks tervislikumalt.

Viis vastanut on rahul praeguse olukorraga ega kahetse tehtut.

V1: Pole mõtet eladagi, kui perekonda ei loo.

V8: Kõik on täpselt nii kui peab.

V11: /.../ mulle meeldis et asi läks nii nagu läks /.../ variante on ju meeletult palju aga just see, et ma valiksin just selle tee.

Viis vastanut oleksid soovinud, et praegune elu oleks teine, kuid on leppinud olukorraga. On kujutelm ideaalist, unistusest, soovist.

V2: Eks ideaalis ma ikka mõtlen, et oleks võinud need asjad enne last ära teha, mingi tase saavutada /.../.

V6: Jah oleks võinud küll hiljem teha, et vähe targem olla.

V7: Hiljem võib-olla oleks võinud luua, võib-olla ma alguses ei nii väga ei saanudki aru /.../ Aga ses suhtes tegemata otseselt midagi ei ole, midagi sellist suurt et tuleb need teha siis kui lapsed on suured. Nüüd ma mõistan et oleks võinud hilisemaks lükata.

V9: Mul oli oma unistus, mida nüüd kahjuks täita ei saa lapse tõttu. Tuleb elada sellistes oludes mis on antud.

Üks vastajatest on leppinud olukorraga, pakkumata alternatiivseid variante, milline oleks olnud tema elu kui oleks raseduse ja lapse sünni edasi hilisemale ajale lükanud.

V10: Samas, et mis tehtud see tehtud ja sellega rahul olla.

Ettevalmistusse noored paljud ei panustanud, kuna nad ei oska hinnata eestulevat olukorda. Ettevalmistus oli parem neil rasedatel, ja emadel, kes said jäljendada teisi oma suguvõsas. Oluline oli eeskuju, keda järgida. Eeskuju puudumisel ei suudetud hoomata eesolevat ning ette valmistada et valmisolek oleks piisav.

2.3.2. Suhte olulisus ja iseseisvus

Elukaaslane, toetus temalt

Üheteistkümnest vastanust üheksal on elukaaslaseks praegune laste isa. Ka neil, kel enam kui üks laps. Kahel vastanul on elukaaslaseks endine tuttav, kes ei ole lapse isa.

Toetuse saamine elukaaslaselt oli üheteistkümnest vastanust kümnel. Neljal juhul kümnest oli toetuse saamine pigem äärmine variant, kuna emad on piisavalt iseseisvad.

V2: Ma olen kartnud seda, kui teadmised otsa saavad /.../ kui mina ei uuri ja mina ei tee, kes siis teeb aga samas ei ole ma andnud võimalust, et tema ei ole saanud võimalust tõestada ennast /.../ kui ma hetkel ei jõua füüsiliselt siis ta on väga suur abikäsi selle koha pealt /.../.

Üks vastanutest ei saa toetust, ise toetust küsimata, rõhutades iseseisvusele.

V3: Ei, ei saa. Olen piisavalt iseseisev. On vaja abi aga ma ei küsi.

Kaks vastanud väitsid, et toetus tuleb läbi ema poolse sunni.

V7: Üldiselt no kõige pealt ma pean teadma andma. No tõesti kui ma räägin südamest ja küsin, ta võib-olla saab aru. Tihtipeale ongi endale selgeks teha, et lähed eemale, värsket õhku ja läheb paremaks.

V9: Kui on abi vaja, siis ma käsin ja siis ta aitab oleneb siis asjast, millega on vaja tegutseda.

Kümnest kahel vastanul on toetus elukaaslase poolt enesealgatuslik.

V4: Võrreldes teiste meestega saan päris palju, aitab /.../ sellist luksust, et mees lapsega istub ja mängib, et ema saab ka puhata.

V11: Ta oskab seda tajuda, et kui ta juba näeb, et mul tuleb piir ees. /.../

Toetus elukaaslaselt on vastajate hulgas olemas - nii vaimne kui ka füüsiline. Olgugi, et emad soovisid suuremat tähelepanu ja toetust iseendale ja lapsele elukaaslase poolt, jäid nad üldise oluga rahule.

Rollijaotus perekonnas

Majapidamistöodes rollijaotust ei esine, ülesanded, kohustused jagunevad vastavalt vanemate vabale hetkele. Üheteistkümnest vastanust kolm ütlesid et pigem teevad koduseid töid ise.

V6: Kui korteris elad siis nagu ei olegi sellist asja, et mina nüüd puud lõhkuma ei lähe. Koristamine jääb minu kaela. Mõned asjad, mida ma teha ei oska teeb jah tema.

V7: No üldiselt ikka rohkem mina, see kes koristab ja teeb süüa eks. Ma ei saa öelda et tema üldse ei teeks, vahest tuleb tal tuhin peale, kus mina lähen kodust ära ja ta tahabki kodu korda teha.

V9: Põhiliselt teen mina kõike. /.../ Sellist asja ei ole et meeste ja naiste tööd. Tuleb appi või teeb ise ära.

Üks vastanu oli kindel vastuses et ainult tema teeb koduseid töid.

V3: Kõik teen ise. Mul on aega palju, selle pärast teengi ise. Koos lastega koristan. /.../

Ülejäänud seitsmest vastanust väitsid, et rollijaotust ei esine, kohustused täidetakse vastavalt selle järgi, kuidas leitakse vaba aega teatud toimingute täitmiseks.

V1: No ütleme nii et mees teeb isegi väga palju kodus asju. /.../ tema teeb nii palju. Meil on kõik jumala paigas.

V2: No praeguse hetke rollijaotus on mees toob raha koju, naine on see kes kodu koristab, last kasvatab, kui teda kodus ei ole. Kui ta kodus on siis rolli jaotus mina või tema. Tema saab samamoodi asjadega hakkama nagu mina /.../.

V8: Võrdsed. Puuduvad täiesti meest ja naiste tööd.

V11: Kõik teevad kõike. /.../.

Rollijaotust küll esines, kuid mitte kindlapiirilist tööjaotust. Igapäevased rutiinsed tegevused, probleemilahendused on perekonnaliikmete vahel jaotatu vastavalt sellele, kuidas leiab üks liikmetest aega teostada tegevusi, mis aitab kaasa koostoimimisele. Teine pool perekonnast - emad, kes tegevusest osa võtta ei saanud aja sobimatuse tõttu, oli tänulik teostatud tegevuste üle tunnustamise andmisega.

Kooselu vormi järgi

Kolm vastanut üheteistkümnest olid kindlad registreeritud abielus, mis annab kindlustunde, sama nime, lihtsustab asjaajamist. Samas, abielus ei olnud neist varem olnud keegi ega ka intervjuu hetkel.

V1: Abielu, see annab nagu nime, meil on üks nimi, see loob pere ühtseks.

V2: Ideaalsem oleks ikka abielu /.../ siis on see kõik suhteliselt jagatud ja võrdõiguslik nagu paberitel, et kui hiljem peaks tekkima probleeme.

V4: Noh lapse seisukohalt on abielu, kui lapsi ei ole siis toimib ka vabaabielu väga edukalt. Abielu on kindlam, on asju lihtsam ajada, sest mina olen hetkel teise perekonna nimega /.../.

Vabaabielu pooldajaid oli vastanutest seitse. Selline kooselutüüp annab rohkem vabadust, kooselus on tunnetuslikult vähem kohustusi. Sõrmust ja allkirjastatud abielutunnistust peeti sümboolseteks, millele ei ole igapäevaselt väärtust.

V5: /.../ vabaabielu tunduvat lihtsam, kuna et see ei suru lisakohustusi peale, mis abieluga kaasas on. Abielul on allkiri all ja see on juba nagu lepinguga.

V7: Ma ei tea, ma ei ole abielus olnud. /.../ öeldakse et noh annab rohkem sellise ma ei tea no ikkagi pead aga et vabaabielus saad mingeid apsakaid teha. Siis tekib sul peas teistmoodi mõtlemine.

V8: Meie puhul toimib see kui saame koos olla, vahet ei ole kas abielus või mitte.

V9: /.../ oleme hetkel koos ja mina hetkel põhjust ei näe et abielluda, sest vahest on mõtteid et võiks ju aga mis siis muutub – saan sõrmuse sõrme, selle paberi. Aga mis siis, me oleme praegu ka sama moodi nagu abielus kuid vabaabielus.

Leidus üks vastaja, kelle arvates on sõrmusel ja selle kandjal tähendus ainsast ja kindlast märgist, mida ei saa muuta. See peab olema jääv.

V10: Kõige kindlam on, et inimene on su kõrval ja noh. Registreeritud abieluga eriti vahet ei ole. /.../ Mina olen selline põhimõtteline et kui sõrmus oleks sõrmes siis oleks see kindel ainus elukaaslane.

Oli ka üks vastanu kes pooldas vabaabielule lisaks üksikvanemaks olemist, põhjendades seda enesega paremini toimetulemisest, kuna elukaaslaselt toetust nagunii ei ole.

V3: Vabaabielu või üksikema. Registreeritud abielu võib oodata, see ei jookse eest ära.

Ühel vastanul ei olnud eelistusi millise suhetüübi järgi otsustada. Tõi näite teiste kohta.

V11: Eks see oleneb inimestest, et mõnele inimesele toimib abielu, mõnele vabaabielu. Tean olukordi, kus noored on abiellunud, paari aasta pärast lahutanud. Nüüd aga elavad vabaabielus. On väga õnnelikud.

Uuringus vastanute hulgast ligi pooled olid registreeritud abielu suhtes positiivselt meelestatud, olgugi et ükski üheteistkümnest respondendist ei olnud intervjuu ajal abielus. Registreeritud abielus nähti kohustust ning kohustused on noorele piiravaks. Vabakooselu ei tundu nii ahistav, mille vältel on jäetud ruumi noorte endi arvates ka üldsuse poolt mitte heaks tunnustatud tavadele ja kommetele.

Üksikvanemaks olemine

Üksikvanemana tuleks toime seitse vanemat, kolm ei tuleks ja üks ei osanud vastata. Uues suhte looks vastanute hulgast kaheksa, uut suhet ei loo kaks ja vastata ei osanud üks. Kaks vastanut kes tulevad toime üksikvanemana ei looks uut suhet. Kolm vastanut, kes ei tuleks toime üksikvanemana, looksid uue suhte. Viis vanemat, kes tuleksid toime üksikvanemana, looksid ka uue suhte.

V2: Jah võib-olla minu soov olla iseseisev juba väga noorest ajast, et ma tunnen tihti peale et teengi neid asju kõige paremini. /.../ Kui suhte loon on ka minul huvid selle juures, olen õnnelikum, on ka lapsel palju parem lapseõlv /.../.

Uue suhte loomisel ollakse ettevaatlikud ning eeldatakse et möödunu võib korduda või olla hullem.

V3: Ei kindlasti mitte, järgmine suhe võib olla hullem.

V9: Täiesti üks ilma abita kardan et ma ei tule toime, kuna ma võtan niimoodi ette, et mul saab kool läbi aga hetkel selle olukorra juures kool, töö ja ükski täiesti hakkama saada – ma ei usu. /.../ mingi aeg ma oleks ükski, naudiksin seda, et ma saan ise otsustada mida ma teen ja millal teen.

V11: Tuleks toime. Enesekindlus ja kaine mõistus. Perekond, sõbrad on olemas. See kõik on võimalik, see on inimese enda mõistuses kinni. /.../ et mis siis ikka saab, elu läheb edasi.

Leidus üks kahtleja, kas ta tuleks üksi toime kahe lapsega. Kuna tal selline kogemus puudus, ei osanud kindlalt vastata.

V6: Ma arvan et võib-olla. Siis on vähe keerulisem /.../ ei tea, võib-olla. Selliseid asju kunagi ei tea, ei ole kogenud seda.

Uuringus osalenud olid intervjuu teostamise ajal kõik paarisuhtes. Kaks vanemat olid kunagi kogenud üksikvanemaks olemist, mida nad kellelgi ei soovitanud. Vastanute osas oli neid, kes kindlalt väitsid, et üksikvanemana toimetulek on neile jõukohane. Seda väitsid need uuringus osalejad, kes olid materiaalselt piisavalt kindlustatud, suhe elukaaslasega toimiv, suhted sugulaste ja sõpradega head. Kindlustunde olemasolul tundus vastus katteta lubadusena.

2.3.3. Toimetulek

Piiravad tegurid ja sellega toimetulek

Vastanute arvates olid piiravateks teguriteks aeg, raha, inimene ise. Neli vastanut arvasid, et enamus ajast võtab lapsega tegelemine, ühe vastanu arvates on peale lapse kool, töö mis liialt aega võtab. Kahe vastanu arvates on kulutused liialt suured ning kaks vastanud tõid välja inimese enese isiksuse omaduse või tegevusetuse. Toimetulematust ei esinenud, nagu seda mõistab sotsiaalhoolekande seadus.

Olulisem oli teenida rohkem raha, kuid mitte vähendada kulutusi.

V1: Arvan et takistuseks on enda kulutused, liialt suured, kui on vähe raha siis tuleks rohkem teenida.

V8: Jooksvad suured kulutused on probleemiks. Mis on suured, mis tulevad äkki.

Ühel vastanul oli ainsaks piiravaks teguriks raha.

V7: Ma arvan et eelkõige ikka raha, ses suhtes et kui sul on ikkagi raha, sa oled palju rahulikum, sa oled lastega rahulikum ja hakkavad muud asjad paika minema /.../.

Kaks vastanut lähtusid inimese enese panusest, jättes kõrvale välised tegurid.

V4: Kindlasti on ka raha aga kindlast on asi enda hakkamise taga, paljusid asju teeks aga tahtejõud ja hakkamine et see mõte on olemas aga see et tegudeni viia noh et jääb pealehakkamisest puudu.

V11: Mõni asi jääb inimese isiksuse taha. Et see mina on nii kõrge ja see uhkus on nii suur et ma ei lähe abi paluma. Paljud ei oskagi seda, neile ei ole õpetatud seda /.../.

Viis vastanut leidsid, et aega on liialt vähe. Neli neist leidis, et laps on see, kelle tõttu neil aega ei ole. Üks vastanutest, kes on kahe lapse ema, tõi ajapuuduse põhjuseks kooli ja töö.

V3: Lapsed piiravad. Kõik aja võtavad ära.

V9: /.../ mis mind takistab on see mis ei lase mu unistusi ellu viia on mees ja laps.

V6: /.../ Aega on vähe. Kogu aeg oled koolis, tööl või magad.

Üks vastanutest leidis et aeg mis on antud kulub lapsele, toetades nii elukaaslase tööl käimist.

V2: Hetkel on see, et ma pean pühenduma oma aja oma lapsele, et mees saab teenida /.../.

Igapäevaselt puudusega kokku puutudes toodi aja, raha kõrval ka soovi sõprade ja sugulastega rohkem suhelda. Kui piiravaks teguriks peeti raha vähesust siis igapäevaselt tajutud puuduseks oli sugulaste vähene tähelepanu. Samuti, kui põhjus on vastaja väheses tahtejõus ülesannete ettevõtmises või lahendamises, siis sõbrad ja sugulased on need, kes annaksid toetust igapäevaselt.

V4: Sõpradest, sugulastest /.../.

V7: /.../ oluline et mis kindlasti võik olla on vanavanemad võik rohkem lapsi hoida. Noh ses suhtes tulekski võib-olla kõik laua taha maha istuda ja küsida mis see põhjus on miks vanavanemad lapsi et taha hoida. Tekitab imeliku tunde et kas nad ei võta lapsi omaks nii väga või milles asi.

Kolm vastanut, kes pidasid toimetulemisel piiravaks teguriks lapsele kulunud aega, isiksust, vastasid igapäevaseks suurimaks puuduseks olevat raha. Üks vastajatest, kel lapsele kulub enamus ajast, tõdes, et elukaaslane võiks rohkem lapsele oma aega pühendada.

V9: /.../ vahest tahaks et mees oleks rohkem kodus või tegeleks rohkem lapsega.

Üks vastajates viitas materiaalsusele, igapäevaselt tundes puudus isiklikust elamisest.

V2: Tahaks oma elamist. Aga muus osas ei turgata kohe midagi pähe.

Kuidas puudust vähendada või seda täielikult kaotada on vanemate arvates mitmeid. Ajapuuduses soovitakse kaasata sugulasi ning jagada peresisesed igapäeva toimetused nende vahel.

V1: Kutsume mehe õe lapsi vaatama, kuigi et taha kedagi koormata.

Vastaja kellel napib aega, kuna käib tööl ja koolis, on kahe lapse ema, leidis, et aega on võimalik juurde planeerida läbi ajakoolituse.

V6: Paremini planeerida aega.

Üks vastajatest leidis, et lahendus peituks delegeerimises, kuid jäi hätta selle ellu viimises, kuna ei teadnud kuidas seda teostada.

V9: Põhiline on see mida teised saaksid teha, on ju. Aga mida selleks teha, et teisi tegema panna?

Enamus vastajates tunnistas, et piiravaks teguriteks raha kõrval on aeg ja suhted nii elukaaslasega ja sugulastega. Raha võeti küll vahendina, millega oma soove täida viia, kuid suhet sugulastega, kes peale füüsilise kohaloleku ka võimaldaksid osa kohustustest noorelt lapsevanemalt enesele võtta, andes nii rohkem aega noorele toimetulekuks.

Sissetulek

Üheteistkümnest vastanust seitse on töötavad, neli on kodused, kuid sobiva töö leidmisel läheksid tööle. Kõigi vastanute elukaaslased on töötavad. Kümnel juhul

vastanutest vastasid, et suurema sissetuleku toob perekonda elukaaslane. Ühel juhul, kus mõlemad vanemad töötasid, pidasid end võrdseks tulu sissetoojateks perekonda.

V1: Ikka mees, mina annan talle selle võimaluse, et raha teenida.

V10: Ei tea, mõlemad vist, ei ole nii vaadanudki.

Pöördumine abi saamiseks

Abi küsimine ja vastuvõtmine on kõigi vastanute korral võimalik. Kaks vastajat, kes küsivad abi sugulastelt, teeksid seda alles viimases hädas.

V2: /.../ mulle ei meeldi võlgu võtta /.../ suurimalt õelt. Ta ütleb et ta on olemas aga mina väga ei taha arvestada /.../ ma tean et ta on olemas.

V4: Hästi ei kipugi kellegi poole, ise peab hakkama saama. Aga kui muud moodi ei saa siis kas vanemate poole.

Abi küsiti peamiselt sugulastelt – ema, isa, õde. Järgnevalt sõbrad, siis asutused. Korra mainiti töökaaslast, haiglat, nõuandlat, Caritast. Ema nimetati üheteistkümnest kümnel korral. Elukaaslast kolmel korral. Vastaja tegi vastustes valikuid olenevalt mis juhul abi küsida, kas teadmiste, oskuste või raha küsimuses. Küsimusest enesest olenes samuti kelle poole pöördutakse.

V3: Ema, tema teab kõike.

V7: Kõige pealt pöördun siis elukaaslase poole, kui tema mine ei oska aidata, siis enda ema poole ja sõbranna poole /.../.

V8: Siin kõige lähedasemad inimesed minu jaoks sõltub olukorrast, mis parasjagu puudu on. Aga põhiliselt elukaaslane, ema, parimad sõbrad.

V9: Oleneb jälle teadmistest, kui jääb töö kohalt puudu siis pöördun töökaaslaste poole, kui jääb puudu laste teadmistest, pöördun arsti poole või siis saan infot siit, Caritasest kui mul jääb rahast puudu, siis ma üritan hakkama saada või äärmisel juhul mees võtab avanssi või saan laenu ema või õe käest.

Abi ja nõuannete liigse pakkumisega teiste poolt, on tungitud liialt kaugemale perekonna otsustusalas. Teisteks on inimesed väljast poolt perekonda. Üheteistkümnel korral viiest oli selleks ämm.

V1: Kui ma elasin koos ämmaga, vat siis oli liialt nagu sõuke peale pressimine.

V7: /.../ võib-olla oli mehe poolne ema selline, kuid me saime suht kiirelt talle selle selgeks tehtud.

V11: /.../ ämm. Aga seda on vähenenud aasta jooksul kõvasti. Aga selle nimel on ka väga palju tööd tehtud.

Kaks vastajat ei leidnud kedagi, kes oleks väljas poolt perekonda nende perekonnas otsustamise üle võtnud või seda mõjutanud.

Kord mainiti vanemat õde, kes perekonnas on kõige domineerivam.

V7: Jah, sama kelle käest ma ei taha laenu võtta aga ei see on teatud piirini. Tema on see kes on kõige domineerivam meie perekonnas, tema eluviis on kõige õigem.

Küsida abi, ei tundu noorele raske. Iseasi kelle käest ta küsima läheb. Enamus kelle juurde oma probleemiga minnakse, on tuttavad inimesed. Võõrastega ei suudeta usaldusväärset kontakti luua ning selle tõttu jäävad ära perekonnast väljastpoolt isikute kaasamised toimetulekule kaasaaitamiseks.

2.3.4. Konflikt

Konflikti määratlemine ning sellega toime tulek

Üheteistkümnest kolm ei sõnastanud perekonnas tekkinud arusaamatusi konfliktiks. Nende peres ei esine pereliikmete vahel olukordi, kus keegi pooltest viiks tekkinud olukorra tasemele, et seda saaks nimetada konfliktiks. Arusaamatused, ülekordamised, selgitused on mittemõistmise hetkel lahendatavad rääkimise teel.

V4: Kui saab asju rahulikult räägitud ja arutatud, on mõistmine, siis päris konflikt ei ole, see on pigem arusaamatus /.../.

V6: Ma ei tea, meil on seda nii vähe et, ei olegi teema.

V11: Konflikt on ikka vähe karmim asi, see ei ole ju konflikt ju kui sa räägid inimesega.

Üks vastaja eristas arusaamatusi perekonnas väiksemateks ja suuremateks, mida sai nimetada konfliktiks.

V3: Väikseid naginaid on ikka aga konflikte on ka palju, väga palju. Ma ei viitsi süvenedagi.

Seitse vastajat nimetasid arusaamatust, konfliktieelseks seisundiks või juba emotsioone tekitavaks olukorraks. Üks vastajatest tunnistas, et on vahest tunne, et on vaja oma arvamust avaldada füüsiliselt millegagi virutades.

V7: Meil on igatahes nii et päris selliseid asju et noh mees ei saagi aru midagi et on suur probleem, siis me lähemegi vaidlema või me siis karjumege teine-teise peale. Nii see lähebki.

V8: Minu jaoks on konflikt seal maal kus ei taha enam mõneks hetkeks teemaga tegeleda. Eraldume üksteisest /.../.

V5: /.../ kui ma näiteks ütlen ühte asja mitu korda, siis see ajab närvi ja ma siis ei jaksagi enam öelda. /.../ kuid teine ei saa aru ja ütleb rahulikult, et „Mis sa nüüd selle pärast“.

V10: Kui läheb üle piiri, siis on selline tunne et võtaks ja virutaks.

Perekonnas tekkinud konflikt vajab lahendamiseks ühte või enamat liiget. Üheteistkümnest vastanust kuus väitsid, et lahendavad konfliktse olukorra ise või siis teeb selleks algatust. Kaks vastanut väitsid, et nende elukaaslane lahendab või algatab konfliktse olukorra. Kolm vastanut andsid vastuseks elukaaslasega mõlemapoolse lahendamise võimaluse, millest kaks vastanust lähtus isiklikust huvist või vajadusest olukord lahendada.

Konflikt on küll näiliselt lahendatud kuid omakasu eesmärgil, jättes vastaspoole ilma omakasust, mis viitab ootele jäänud konfliktsele olukorrale, et see varem esinenud olukorras taas kopeerituna esile kerkiks.

V5: Oleneb mis teema, et ongi see et kellele see olukord tundub tähtsam, kes seisab enda olukorra eest.

V10: Põhiliselt on see, kuidas kasulikud.

V4: Koos ikka, konflikt ei saa tekkida ühepoolset /.../ ja see ka koos lahendatakse.

Õhku jäänud konflikt on perekonna normaalseks edasitoimimiseks pärssiv tegur, mida püütakse vastaja poolt isealgatuslikult lahendada.

V1: Enamus ajast lahendan mina, ma ei suuda edasi viha hoida või solvumist või ma pean ikka ise vabandust paluma.

V2: Ma ei saa edasi minna kui see asi mind segab. Räägime asja selgeks ja jutul lõpp.

Konfliktis olevad osapooled võtavad teatud rolli olukorraga toimetulemiseks. Vastajad andsid vastuseid oma elukaaslase käitumise kohta konfliktis olukorras. Kolm vastajat said anda vastuseks, et elukaaslane on konflikti lahendav, kaks vastajat et hoidev ning kuus vastajat et eirav.

Konflikti lahendamisele aitab kaasa partneri huvi omapoolse panusena. Erinevate rollide valikul võib see pikendada lahenduseni jõudmist kui üldse. Vastajatest kolm väitsid, et nende elukaaslane on konflikti lahendav, mis on peresuhte püsimiseks oluliseks osaks.

V2: /.../ miks teed sellest numbrit, sellest ei ole ju midagi /.../ muidugi on palju asju ülemõtlemites.

V4: Elukaaslane pikalt seedib seda, mõtleb järele ja siis on korras jälle.

V7: Pigem alguses on ta eirav. Ta ootab kuni ma maha rahunen ja siis ta võib olla püüab uuesti rääkima hakata.

Konfliktse olukorra ärahoidmisel vastavad intervjuus osalejad erinevalt. Kuna konflikt on kahe või enama poolne, siis osapoolte hoiak ja tegevus on erinevad.

Kuus vastajat väitsid, et rääkimisest piisab. Üks vastaja lisas, et kui on suhtes usaldus ja mõistmine, siis ei saagi tekkida olukordi mis viiksid konfliktini.

V1: /.../ siis ma räägin, ma ei suuda kui ma ei räägi seda ära.

V2: Tema jookseb minema, mina püüan ka hästi vaikselt kõrval olla, et äkki see kuidagi läheb ära.

V6: Et me nüüd vaidleme üksteisega? Me ei ole sellised inimese, et kisume üksteisel silmad peast välja kui midagi ei saa. /.../ võrreldes teiste inimestega oleme ikka arusaavad /.../.

Kui olukord ei leia lahendust, kas lahenduse sobimatus konflikti osapooltele või soovimatust olukorrast selgust saada, siis võib see viia selleni, et kutsutakse keegi kolmas erapooletuna konflikti lahendama või minnakse perekonnast väljast poolt abi otsima.

V9: /.../ kui on sõber külas olnud. Mida tema arvab sellest näiteks kummal võib õigus olla.

Enamasti minnakse lahendust leidmata sugulaste või sõprade juurde. Viis vastajat üheteistkümnest otsivad lahendust väljas pool perekonda lahendust konfliktsele olukorrale.

V2: Olen läinud oma õe juurde või midagi sellist /.../.

V10: Korra oli küll nii äge, siis ma läksin ema juurde. Olin paar päeva seal ja oli asi korras. Nüüd olema koos ja leppisime ära.

Kui olukorraga ei tulda iseseisvalt toime, võidakse oodata viimase hetkeni, et leida keegi inimene, minna nõu küsima asutusest või sarnase probleemiga gruppide käest.

V1: Alguses oligi nii, et kui ma käisin Noore Ema Koolis ja olid mingid loengud ja ma tundsin et ma saan abi endale /.../.

V7: Mingi hetk mõtles et jah, seda on vaja kellegi teise käest nagu küsida. Siis rahuned maha et las ta praegu olla kuni järgmise korrani. Üldiselt ma ikkagi läheks.

Respondentide vastustest järeldades selgus, et enamus soovib konfliktsetes olukorras leida lahendust. Kui mitte ise konflikti lahendajana, siis vähemalt aitavad kaasa algatusele, leidmaks perekonnas mõlemale poolele kasuliku tulemuse loomisele. Kättemaksu, alandamist, tahtlikku konflikti õhutamist respondentide juures ei täheldatud.

2.3.5. Vajadus haridusele ja tööle

Kõik üksteist intervjuus osalejat suhtusid hariduse omandamisse positiivselt ja nimetasid seda oluliseks, tuues näidetena puuduliku haridusega olema mitte konkurentsivõimelised tööturul.

V1: /.../ kutseharidus, minu jaoks oli see hästi oluline ja ma omandasin selle /.../. Saad igasugu kontakte, teadmisi ja oskusi tulevikuks /.../.

V2: Ta on oluline, kui ta on sihilik /.../ mitte selle pärast et vanemad käskisid. Saad erinevaid tutvusi, võimalusi.

V5: See ikka näitab et algharidus jääb jah nagu jama. /.../ mis tööga tuleb tulevikus tegeleda siis kutsekool tuleb võtta.

V8: Ei ole vaja sellist teoreetilisi teadmisi on vaja praktilisi teadmisi. Oskustes peitub jõud. /.../ sa pead oskama kasutada oma teadmisi.

Kaks vastanut, kellel oli põhiharidus, pidasid kõrgharidust tähtsusetuks.

V3: Kõrgkooli küll ei lähe. Mida ma sellega peale hakkan?

V5: Sa ei pea just kõrgharidust saama. Aga mis teed, saad kraadi kätte ja passi lihtsalt kodus nagu kodune, ei saa tööle /.../.

Üheteistkümnest üks vastanu ei olnud omandanud haridusega rahul kuna omas põhiharidust ning soovis edasi õppida, et omandada gümnaasiumi haridus. Kõik vastajad olid nõus ennast täiendama.

Kõik vastajad ei leidnud hariduse ja töö vahelist seost oluliseks või puudus see hoopis. Üks vastajatest leidis, et seost ei ole.

V3: Ei ole. Kool on kool ja töö on töö.

Üheteistkümnest seitse leidsid et seos on, kuid viitasid ka kogemuste ja oskuste vajalikkusele.

V7: Ikka on seos. See laiendab sinu võimalusi töökohtadel. See laiendab raadiust.

V8: /.../ usun oskustesse ja tahes tahtmata tööandjad usuvad kogemustesse, siis praegusel turul haridus ei anna suurt rolli kui sul puudub kogemus.

V11: On ikka jah, kuid ma pean olulisemaks kogemusi. /.../

Tööl käimine on osaliselt seotud sissetulekuga. Raha on üks eesmärkidest, miks tööl käiakse. Nii vastas kolm intervjuueeritavat.

V2: /.../ raha pärast läheksin ma tööle siis, kui on tasuvam koht.

V5: Raha on vaja, varsti on meid rohkem, siis abiks hea võtta.

V8: Antud hetkel käin tõesti palga pärast tööl aga ma oleksin nõus jätma selle töö kui ma saaksin erialase töö.

Kaks vastajat läheksid raha pärast tööle vaid siis, kui see oleks nende jaoks piisavalt suur, olenemata et töö ise ei meeldigi. Hetkel saavad vanemad olla kodused ja minna tööle ainult nendele töökohtadele, mis neile meeldib, kuna nende elukaaslased teenivad piisavalt et pere vajadusi katta.

V1: /.../ mees käib tööl, siis on minul see vabadus minna seda tegema mis mul sobib.

V2: Tööle läheksin ikka et mulle meeldib seda teha või ma tahan seda teha. Ainult raha pärast läheksin ma tööle siis, kui selline tasuv koht on.

Viis vastajat väitsid, et tööl käiksid mitte ainult raha pärast, vaid et kodusest rutiinist välja saaks.

V3: Tööle lähen, et välja saada /.../.

V7: Ei, mina otseselt mitte raha päras. Sissetulek ei ole üldse nii suur. /.../ see töö meeldib ja ma naudin seda.

Töö otsimisse ja töökoha vastu võtmisse suhtutakse erinevalt perekonnas ja väljast poolt perekonda. On neid kes soosivad ning julgustavad tööle minekut ning on neid, kes on vastu või ei ole toetavad naise tööle minemises, kuna ei usu ettevõtmise õnnestumisse.

V7: Minu perekond nagu ei usu minusse /.../ nende poolt tuli küll pigem et sain negatiivset tagasisidet.

V4: /.../ mugav küll on kui ma kodus olen lapsega aga et noh kaks sissetulekut on kaks sissetulekut. /.../ Elukaaslase poolt on ja tema ema poolt on kommentaarid, et ammu oleks pidanud tööle minema, et mida ma kodus passin aga.

V11: Pigem ikka mine tööle, mis sa kodus passid, öeldakse.

Olenevalt võimalustest ja vajadustest õppida, töötada või mõlemat korraga. Üheteistkümnest viis vastanut töötaks ja õpiks, kaks vastanut ainult töötaks ja neli vastanut hoiaks töö ja hariduse omandamise eraldi, kas siis ainult koolis või ainult tööl käies.

Ainult tööl käimine on põhjendatud sissetuleku vajaduse rahuldamiseks. See on ainus viis kuidas perekonna kulutused katta.

V5: Tööd ikka, elama peab, õppida võib hiljem.

V8: /.../ pigem töötaksin, ainult töötaksin /.../.

Valitud variandina käia ainult koolis, paneb noore sundseisu töö ja kooli vahel oleva aja mitesobivus või vanema kurnatus.

V6: Kui ma õppisin ja töötasin korraga siis kodus oli kõik tegemata. Ise ei saanud magada, põhimõtteliselt väsimus oli.

V10: Hetkel töötada, sest kui õppima ka läheksin, siis oleks peas pudru ja kapsad.

V11: Eks see oleneb koolist ja tööst, kuidas neid klappima saada.

Teha tööd ja õppida, on võimalused ja tahe viiel üheteistkümnest vastanust. Samas on oluline, kuidas on õppimine seotud tulevikus tööga.

V2: Õpin koos ametiga, sest ma saan sama ameti, sest siis oleks hea koos ametiga õppida /.../.

V7: Ma eelistaks pigem ses suhtes et ma kindlalt tahaks õppida ja käia tööl. Ma kindlasti lähen õppima. Korraga, see saab kindlasti raske olema.

Töö on kõrgemalt hinnatud kui õppimine, nii arvasid enamust vastanutest. Töö tegemises nähakse rohkem tuleviku tarbeks kasulikkust, kuna palga saamise ja hüvede tarbimisega on tulemus tuntavam.

2.4. Arutelu ja ettepanekud

Noore lapsevanema esmane kogemus on hirmutav ja segatust tekitav kuna valitseb teadmatus ning palju jäetakse ka juhuse hooleks. Vajaminevat kas ei omata või siis võetakse kasutusele varem kasutuses olevad esemed, et hoida kokku kulutustelt. Lasteriidedki on varem kasutuses olnud, neid saadakse samuti sugulastelt. Ostma peab vähe, kuid see eeldab sugulaste ja sõprade olemasolu ning nendega häid suhteid.

Teadmisi rasedusest ja vastsündinu lapsega toimetulemist loetakse raamatutest, internetist. Sugulaste kelleks on enamusest ema või õde küsitakse nõu teadmiste ja oskust kohalt alles peale lapse sünni, kui noor vanem tunneb et iseseisvalt hakkama ei saa. Siin on oht et abi ulatus on liialt suur ning sagedus liialt tihe, mis tekitab konflikteelse olukorra, mis võib viia olulise võimaluse abi näol mõneks ajaks või jäädavalt eemale kui ei suudeta otsustusalas kokkuleppida kes võib ja kui palju võib perekonnas otsustada.

Uuringust selgus, et noorelt sünnitanud lapsevanemad mõistavad, käesoleval hetkel et oleks tulnud lõpetada haridustee soovitud esialgsele tasemele mida hiljem täiendada, omada töökoht et oleks sissetulek ning siis luua pere. Sellest hoolimata ollakse olukorraga rahul ning osatakse ka positiivselt olukorda hinnata esile tuues nende endi

toremaid lapsi. Prioriteedid tuleb endal seada ning siis ei saa keegi teine otsustada, kui just isealgatuslikult ei soovita väljast poolt juhendamist või suunamist.

Kooselu tüübist on eelistatum vabaabielu, kuna see jätab osapooltele rohkem vabadust, mida registreeritud abielu kitsendaks kohustustega. Kohustusel on noore jaoks halb varjund ning ta soovib vabadust nii palju kui tal lapsevanemaks olemise ajal võimalik on.

Üldiselt ei soovita üksikvanemaks olemist. Need vanemad kes on lühikest aega üksikvanemad olude sunnil olnud, ei taha sellises keeruliselt raskes olukorras enam viibida. See tõttu on nad loonud uue suhte varasemalt tuttavaks saanud mehega, kuna noor lapsevanem ei riski luua uut suhet võõraga, mis võib jällegi ebaõnnestuda. Kindlam valik on kui teadlik vanem otsustabki tuttava mehe kasuks maandamaks tulevikus ootamatusi, mida tundmatu inimese juures avastatakse liialt hilja.

Uuringu käigus selgus, et mitmedki paarisuhtes olevad emad oleksid võimelised üksikvanemana toime tulema, olgugi et neil selline kogemus varasemalt puudub. Toimetulekut põhjendati enda enesekindlusega ning sugulaste ja sõprade toetusega.

Respondentide hinnangul võib siin olla oht, sest lapsevanemaks valmistumisel ning toetuse saamisel sugulaste poolt ei ole olnud piisav. Samuti üheks puuduseks igapäevaselt mainiti vähest sugulaste tähelepanu noorele perekonnale. Oht seisnebki optimistlikul kujutelmal sugulaste abivalmidusele kui noor lapsevanem peaks jääma üksikvanemaks.

Toimetuleku igapäevaseks piiravaks teguriks oli uuringu tulemuste põhjal peale sugulaste vähest tähelepanu ka ajal, rahal, materiaalsusel.

Olenevalt noore pere kodusest olukorrast, tunnetati puudust või tegevust piiravaid tegureid erinevalt. Konfliktirohke elukaaslasega kooselav noor vanem soovis luua uut suhet. Majanduslikult, haridustasemelt ja lähisuhtest rahuloleval järjel olevad emad soovisid materiaalsust – oma maja. Lisaks soovi tööle minna, kuid mitte igasugusele, vaid sellisele, mis tooks kodusele rutiinsele olekule vaheldust. Raha ei oleks otsustavaks teguriks. Otsustav oleks raha siis kui palk oleks oodatust suurem, isegi kui töö ei meeldi.

Seniks kuni sobivat töökohta ei ole leitud, lastakse elukaaslastel ainuisikuliselt teenida perekonnale sissetulekut.

Sugulaste vähese osaluse ja toetuse puudumisel on suur tähtsus elukaaslasel ja sõprade olemasolul. Oskuslik konflikti ennetamine ning konflikti olukorras heade lahenduste leidmine on perekonna jätkusuutlikkuse oluliseks osaks. Pikale veninud konfliktid olukorrad pärsivad pereelu. Mitmedki uuringus vastanud ei ole nõus minema olukorraga edasi, kui ei ole leitud mõlemaid osapooli rahuldavat lahendust.

Noorte tõekspidamiste kohaselt ei ole haridus ja töö omavahel seotud. Püsib arusaam, et töö leidmiseks piisab ka põhiharidusest. Põhiharidust omavate noorte hulgas on arusaam, et kõrgharidus ei ole vajalik ning ei anna töö otsimisele ega ka töö tegemisele kuidagi kaasa. Rõhutati, et kõige tähtsamad on kogemused, kuna tööintervjuudel peetakse oluliseks nende olemasolu ning see on tööle saamisel prioriteediks. Noorele, ilma kogemusteta, kooli värskest lõpetanule on raske tööd leida. Edasiõppimise kasuks valitakse kutsekool, kus õppimine ja praktika käivad käsikäes. Uuringus osalejatele on oluline, et haridust saadakse koos ametiga. Uuringus osalejad pidasid oluliseks hariduse ja töökogemuste koos omandamist.

Noored lapsevanemad mõistavad hariduse omandamist positiivselt, kuid teatud piirini. Perekonnas tekkinud kulutused nõuavad oma osa ning noor vanem eelistab ajaliselt pika koolis käimise asemel minna tööle – kolm aastat on piisavalt pikk aeg. Haridus küll ei garanteeri, kuid suurendab tööle saamise protsenti. Lisaks laieneb ametite hulk. Oma teadmiste, oskuste ja võimetega on võimalik esitada tööandajale tingimusi. Puuduliku või madala haridustasemega noor vanem tööandjale tingimusi ei sea vaid täidab tööandja nõudmised madala palga eest.

MTÜ Caritas Eesti pakub lastevanematele vanuses kuni 24 tasuta lastehoiu teenust sidusprojektina tugiisikuteenusega neile vanematele kes õpivad või/ja töötavad. Oluline on, et noor vanem ei katkestaks õpinguid või lahkuks töölt kuna tal ei ole lastehoiu kohta. Puuduliku hariduse tõttu jääb vanem vaesuslõksu ning ei tule ilma kõrvalise abita enam toime.

Sellest hoolimata on noori lapsevanemaid, kes toovad mitteõppimise põhjenduseks ajapuudust kuna kogu aeg läheb lapsega tegelemisele. 1,5 aastat lapse sünnist koolist või tööst eemal olla on mõistetav, kuid mida aeg edasi seda raskem on noorel naasta kooli või tööle.

Uurimistulemustest lähtuvalt saab välja tuua järgmised probleemid:

- Noorte puudulik ettevalmistus perekonna loomiseks raseduseks ning lapsega toimetulekuks.
- Puudulikud või katkenud suhted sugulastega.
- Elukaaslase vähene panus perekonda.
- Probleemsed olukorrad perekonnas jäetakse lahendamata, need paisuvad konfliktiks mida iseseisvalt enam lahendada ei suudeta.
- Katkenud haridustee tõttu ei leita tasuvamat tööd ning on oht sattuda vaesuringi.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ülaltoodud probleemidest lähtuvalt pakub uurimustöö autor järgnevaid ettepanekuid noortega ja lastevanematega töötajatele:

- Noor peab omama paremat informeeritust rasedusest, rasedusaegsest ajast ning vastsünninuga iseseisvalt toimetulemisest.
- Hoida või taastada suhted sugulastega ning kaasata neid noore lapsevanema toetuseks uutes olukordades toimetulemisel.
- Väärtustada lähisuhet perekonna liikmete poolt ning panustada perekonna toimimisse tervikuna.
- Suurendada oskusi ennetada konflikteid olukordi juba eos ning maandada pingeid.
- Haridustaseme tõstmisega suurendada tööle saamise protsenti noorte hulgas ning ühtlasi tasuvama töökoha saamist tööturul.

KOKKUVÕTE

Perekond, kui ühiskonna üks tähtsamaid institutsioone on mitmetahuline oma olemuselt ja koostoimelt. Ühises majapidamises elavad ja ühist sissetulekut kasutavad ja/või ühiselt lapsi kasvatavad isikud moodustavad perekonna sõltumata nende juriidilistest, abielulistest ning vanemlikest suhetest. Et koostoimiv liit oleks jätkusuutlik, peab sellesse panustama. Panustajateks on perekonna enda liikmed, nii tahte kui tegutsemisvalmiduse poolest.

Käesoleva töö eesmärgiks oli saada ülevaade noore lapsevanema arusaamast perekonnast ja tema omapoolsest panusest perekonna toimimisse.

Uurimustöö teoreetilises osas anti ülevaade perekonna mõistest kui kooselutüübist ning selle erinevatest võimalustest. Toodi välja üksikvanema tugevused ja nõrkused iseseisvalt jätkusuutlikult perekonnaga toime tulla. Töös on antud ülevaade sotsiaalsete oskuste olemasolu vajalikkusest, pereliikmete panusest perekonna toimimiseks püsima jäämise nimel ning oskustest ennetada konflikte, mis võivad olla pärssiva mõjuga perekonna koostoimimisele.

Uurimustöö empiirilises osas käsitleti kvalitatiivset meetodit, tulemuste analüüsi, arutelu, järeltõlki. Töö eesmärgi saavutamiseks teostati uurimus, mille läbiviimise aluseks olid alljärgnevad küsimused:

- Millest sõltub perekonna koostoimimine?
- Milline on noore inimese valmisolek ja ettevalmistus perekonna loomiseks?
- Milline mõju on konfliktil perekonna jätkusuutlikkusele?
- Kuidas saab noor aru hariduse ja töö omavahelisest seosest?

Uurimuse läbiviimiseks teostati 11 poolstruktureeritud intervjuud. Uurimuse eesmärgist lähtuvalt kasutati 30 küsimust viie teemana, millele lisandusid respondendi üldandmed. Uurimuse valim koosnes MTÜ Caritas Eesti klientidest, kes intervjuu ajal olid vanuses 21-24 aastat. Respondente oli kokku 11. Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 20.03 – 04.04.2014.

Uurimistulemustest lähtuvalt sai välja tuua probleemid, mis olid pärssivateks teguriteks noorele iseseisvaks jätkusuutlikuks toimetulekuks perekonna koostoimimisse. Töö autor sai uurimisküsimustele vastused probleemide väljaselgitamise näol. Väljatoodud probleemidest lähtuvalt saab teha ettepanekuid noortega ja lastevanematega töötajatele.

VIIDATUD ALLIKAD

Bancroft, L., Silverman, J., G. 2007. Vägivallatseja lapsevanemana. Võru: Võru Täht.

Bech, U. 2005. Riskiühiskond. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Bolton, R. 2002. Igapäeva oskused. Tallinn: Väike Vanker.

Butterworth, G., Harris, M. 2002. Arengu psühholoogia alused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Caritas kodulehekülj. [<http://www.caritas.ee/caritas/meediakajastus/>] 07.05.2014.

Chaze, M., Laing, A. F., Daviel, D., Phillips, R. 2001. Eemale tõmbunud, üksildaste laste ja noorukite abistamine. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Dunlap, L. L. 2004. What all childrens need. Lanham, Maryland.

Eesti Statistika. Leibkond. [<http://www.stat.ee/leibkonnad>] 07.05.2014.

Eesti Vabariigi lastekaitse seadus 1992. - RT I 1992, nr 28, art 370. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/113122013012>] 03.04.2014.

Eesti Vabariigi põhiseadus 1992. - RT I 1992, nr 26, art 349. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/127042011002>] 03.04.2014.

Fuchs, H., Huber, A. 2007. Tundeterroristid. Tallinn: Varrak.

Graf, E., M., Paul, P. 1997. Üldsotsioloogia. Tallinn: As Pirgu Arenduskeskus.

Hansson, L. 2009. Töö, kodu ja vaba aeg. Argi-elu Eestis 1985-2008. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Hisjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina.

Kask, E. 1999. Kuidas sind mind mõista. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kass, M., Kass, K. 2011. Eesti naine. Eesti mees. Konflikti ennetamine: Metsaülikool 2010. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Keltikangas-Järvinen, L. 2011. Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused. Tallinn: Koolibri.

Kera, S. 2004. Üheskoos teel. Tallinn: Ilo.

Kidron, A. 2007. Elustiil ja heaolu. Tallinn: Argo.

Klefbeck, J., Ogden, T. 2001. Laps ja võrgustikutöö. Tallinn: OÜ Greif.

Kontus, M. K. 2010. Lähisuhe kui kogemus. TLÜ kasvatusteaduste instituut. (Magistritöö).

Kriips, H. 2010. Konfliktidest ja suhtlemisoskustest õpetamisel ja juhtimisel. Tartu: AS Atlex.

Kutsar, D. 2003. Millist perepoliitikat me vajame? Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Kuurme, T. (2003). Kasvatuse võim ja võimetus. Valitud esseed kasvatusest. Tallinn: TPÜ kirjastus.

Laste ja perede arengukava 2012-2020. 2011. [<http://ebookbrowse.net/laste-ja-perede-arengukava-2012-2020-pdf-d249140327>]. 07.05.2014.

Lawrence, L. E. 2002 Kuidas kasvatada lapses emotsionaalset intelligentsust. Tartu: Greif.

Lehtsaar, T. 2008. Suhtlemiskonflikti psühholoogia. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Liventaal, J. 1999. Riik ja õigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus.

Mathieson, K. 2005. Social skills in the early years. London: Paul Chapman Publishing.

McKay, M., Davis, M., Fanning, P. 2007. Suhtlemisoskused. Tallinn: Väike Vanker.

McLanahan, S. 1994. Growing up with a single parent: what hurts, what helps. Cambridge: Harvard College.

Märja, T., Lõhmus, M., Jõgi, L. 2003. Andragoogika. Tallinn: Ilo.

Myllärniemi, J. 2010. Meheks saamine ilma isata. Tallinn: Cim Grano OÜ.

Nekrassov, A. 2007. Elavad Mõtted. Tallinn: Pegasus.

Niiberg, T. 2006. Meheks, isaks, härrasmeheks. Tartu: AS Atlex.

Niiberg, T. 2008. Naiseks, emaks ja daamiks. Tartu: AS Atlex.

Niiberg, T. 2010. Õnneliku kodu ja pere saladus. Tallinn: Eesti Ajalehed.

Niiberg, T. 2011. Suhtlemise kuldreeglid. Tallinn: Pegasus.

Niiberg, T. 2012. Sõbraks olemise kunst. Tallinn: Pegasus.

Noorsootöö seadus 2010. – RT I 1999, nr 44, art 262.
[<https://www.riigiteataja.ee/akt/113122013018>] 15.05.2014.

Ootsing, S. 2009. Seksuaalsus. Tallinn: Medicina.

Paloheimo, M. 2002. Lapsepõlve mõjud. Tallinn: Varrak.

Perede elukvaliteedi arengukava aastateks 2010-2015. 2008.
[http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/pere/Perede_elukvaliteedi_arengukava_koostamise_ettepanek.pdf] 03.04.2014.

Perekond ja õigus. Raamatupidamis- ja maksuinfoportaal.
[<http://www.rmp.ee/eraisik/kasulikteada/29111>] 07.05.2014.

Perekonnaseadus 2009. - RT I 2009, nr 60, art 395.
[<https://www.riigiteataja.ee/akt/127062012012>] 04.04.2014.

- Persaud, R.** 2009. Vaimne tervis. Tallinn: Tänapäev.
- Plotnik, H.** 2008. Sotsiaalse õigluse arusaamad Eesti ühiskonnas. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Saarna, M.** 2011. Nõuanded kogu perele. Tartu: OÜ Greif.
- Salo, M.** 2012. Ettevaatust, nartsissist! Tartu: Bookmill.
- Settles, B. H., Steinmetz, S. K., Peterson, G. W., Sussman, M. B.** 1999. Concepts and definitions of family for the 21st century. The Hawort Press.
- Sotsiaalhoolekande seadus 1995. - RT I 1995, nr 21, art 323.
[<https://www.riigiteataja.ee/akt/121032014005>] 03.04.2014.
- Strongman, K. T.** 2009. Psühholoogia igapäevaelus. Tallinn: Pegasus.
- Suur, Ü., Piirsalu, A., Raave, R. J.** 2004. Isaga armastuses ja häbis. OÜ Promeno.
- Turkin, V.** 2007. Perekonnaseadus kommentaarid ja selgitused. Tallinn: Agitaator.
- Tuulik, M.** 2001. Kasvatus õpetus. Tallinn: Rekk.
- Tuulik, M.** 2010. Kasvatuse klassika. Tallinn: OÜ Vali Press.
- Walsh, F.** 2012. Normal family processes. New York: The Guilford Press.
- Vihma, Ü.** 2006. Inimene konfliktide keskel Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Winterhoff, M. K.** Kuidas meie lastest kasvavad väikesed türannid. 2010. Tartu: OÜ Väike Vanker.
- Vinton, E., C.** 1999. Kuidas piire seada. Tallinn: Sinisukk.
- Yarber, A., D., Sharp, P. M.** 2010. Focus on single-Parent families. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, LLC.

LISA 1 Intervjuu küsimused lapsevanemale

Üldandmed:

Praegune sinu vanus?

Mitu last sul on?

Sinu vanus esimese lapse sünnitamisel?

Milline on hetkel sinu perekonnaseis?

Milline on sinu haridustase?

Milline on sinu hõivatus tööturul? Kodune?

Lapsevanemaks saamine

1. Mis oli see, mis pani sind otsust vastu võtma - sünnitada laps? Kas oli see plaanitud või juhuslik rasestumine?
2. Milline oli sinu ettekujutus lapsevanemaks olemisest enne lapse sündi? Kas ettekujutus kattus saabuvaga?
3. Kui tugevalt olid end kindlustanud nii teadmiste, oskuste kui ka materiaalse külje poolt enne lapsevanemaks saamist?
4. Kui teadlik olid kulutuste suuruselt, mida tuleb lapse jaoks tulevikus teha?
5. Mida teeksid nüüd teisiti, valmistudes lapse sünniks?
6. Kas sooviksid et elu oleks võinud olla teistsugune ning oleksid loonud pere hiljem, kui üldse?

Suhe elukaaslasega

1. Kas praegune elukaaslane, kellega koos elad on sinu lapse isa? Kui ei, siis kas praegune elukaaslane on sinu endine tuttav?
2. Millisel moel saad toetust oma elukaaslaselt, kui üksi ei jõua või ei oska toimida?
3. Milline on sul kodune rollijaotus ning kuidas on see väljakujunenud?
4. Milline perekonnaseis on sinu arvates kõige toimivam ja miks?
5. Kas tuleksid toime üksikvanemana, kui jah, siis mis seda soodustaks?
6. Juhul kui praegune suhe katkeb, siis kas looksid uue suhte, kui jah siis kas teeksid seda endast või lapsest lähtuvalt ning kui ei, siis miks?

Toimetulek

1. Mis on iseseisva toimetulemise suurimaks takistavaks teguriks?
2. Millest tunned suurimat puudust igapäevaselt?

3. Mida saaksid ise teha, et puudust vähendada või et seda täielikult kaotada?
4. Kes on sinu peres igakuise suurima sissetuleku tooja?
5. Kelle poole pöördud, kui tunned et puudu jääb teadmistest, oskustest või rahast?
6. Kas on keegi, kes väljast poolt perekonda liialt püüab aidata või otsustada sinu pereliikmete eest?

Konflikti esinemine

1. Kui esineb perekonnas liikmete vahel arusaamatusi, siis kas seda sündmust saab nimetada konfliktiks?
2. Näitena. Oled teinud suure rahalise kulutuse ning tead et elukaaslane ei jäta sinu tegu mainimata, siis kuidas ta reageeriks sinu suurele väljaminekule ning kuidas reageeriks ise?
3. Kas elukaaslane on konflikti olukorras konflikti eirav, lahendav või konflikti hoidev?
4. Kes ja kuidas lahendab konfliktse olukorra?
5. Kui on ette näha, et on saabumas järjekordne konfliktne olukord, siis mida teeb kumbki osapool selle ära hoidmiseks?
6. Kas on olnud olukordi, et lahenduse leidmiseks tuleb abi otsida väljastpoolt perekonda, kui jah, siis kui sageli? Määratle aeg?

Töö ja haridus

1. Milline on sinu suhtumine hariduse omandamisele?
2. Oled rahul enese praeguse haridustasemega või soovid ennast täiendada?
3. Millisena sa näed seotust haridusel ja tööl?
4. Kas käiksid tööl ainult oma sissetuleku suurendamiseks? Kui ei, siis põhjenda.
5. Kuidas on suhtunud perekonnas sinu töö otsimisse või tööl käimisse? On keegi teinud selleks takistusi?
6. Millist varianti eelistaksid, kas esmalt õppida ja siis töötada, mõlemat korraga või ainult töötada?

SUMMARY

THE UNDERSTANDING OF A YOUNG PARENT ABOUT THE FAMILY AS A FORM OF COHABITATION AND THE NECESSITY OF THE CONTRIBUTION TO ITS FUNCTION

Daniel Pikk

The family, as one of the most important institutions of society is diverse in appearance and interactions. Family is formed by people who live in the same household, share their incomes and/or raise children together regardless of their legal, marital and parental relationships. In order to make this family unit to function, they all need to contribute and help each other. The family members that contribute do it by their own will and judgement.

The aim of this study was to understand the perceptions of parents of young families, and their own contribution to the functioning of the family.

The theoretical part of the paper provided an overview of the concept of the family as a type of co-habitation, and its different possibilities. The strengths and weaknesses of single parent families in coping independently were pointed out. The paper gives an overview of the necessity of the existence of social skills, contributions that are made in order to make the family to function and the skills to prevent conflicts which may be counter-productive family interaction.

In the empirical part of the research interviews were studied by qualitative research method, results were analysed, discussions and conclusions were noted. The work was carried out to achieve the study, which was conducted by the following questions:

- What influences the family's interaction?
- What kind of readiness and preparedness do young have to start a family?
- What is the impact of conflict to the family's sustainability?
- How do young people understand the interaction between work and education?

Eleven semi-structured interviews were used to carry out the study. To achieve the aim 30 questions on five-issues were used. Also the general data of respondents were collected. The study sample consisted of Caritas Estonia clients who were aged 21-24 years at the time of the interviews. There were eleven respondents and the interviews were conducted between 03.20-04.04.2014.

According to the research results the following problems were highlighted:

- Young people's lack of preparation for pregnancy, to start a family and to cope with a child;
- Inadequate or broken relationships with relatives.
- Partner's lack of contribution to the family.
- Problematic situations in the family are not resolved, they will swell and the conflicts can not be resolved alone anymore.
- If a better paying job is not found due to a broken education, the family is deprived of wealth and growth.

In conclusion, based on these research findings, the author offers the following solutions:

- Young people must have a better awareness of pregnancy, time during pregnancy and coping alone with a new-born baby.
- Young people need to strengthen or rekindle relationships with relatives, to engage them, so their relatives can support a young parent in coping with new situations.
- The close relationship between the family members should be valued and the contributions to the functioning of the family as a whole have to be carried out.

- The skills needed to manage stress and to prevent conflicting situations from happening and to nip them in the bud must be increased.
- Increasing the level of education helps to raise the percentage of employability of young people and also get more rewarding jobs in society.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Daniel Pikk

(sünnikuupäev 28.05.1973)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Noore lapsevanema arusaam perekonnast kui kooselu vormist ja omapoolse panuse vajalikkusest perekonna toimimiseks“, mille juhendaja on Anu Aunapuu

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, 20.05.2014.